

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК IX

ЧЕРВЕНЬ — 1958 — JUNE

Ч. 101

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Карпенко-Криниця Петро — Нові поезії	1
Чуб Дмитро — Москва під бомбами	2
Риндик Степан — Атомово енергія	3
О. К. — Микола Костювич Зеров (спогад)	11
Хижняк Антон — Любімо, шануймо рідну мову! 14	
Гончар Олесь — Панорамна земля, оповідання ..	19
Чапленко Василь — Циган непутить наше письменство.....	23
Гірник Микола — Жінка, собака і ти, сатира ...	24
Рецензії. Нотатки. Ілюстрації.	

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Леся Зюбрак (дивись нарис)

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Завертайло Данило, Чикаго, США ..	2
Цегельник В., Гленрой, Вікторія, Астралія	2
Пилипчук Людмила, Торонто, Канада	1
Гордієнко Гаврило, Філадельфія, США	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛІВ ЖЕРТВУВАЛИ:

Казанівський В., Вінніпег, Канада	2.00
Трегубчук Іван, Арлінгтон Гейтс, Ілл., США ..	2.00
Шинкаренко Сава, Торонто, Канада.....	1.50
Ішенко М., Судбури, Онт., Канада	1.50
Ілінський Ю., Балтімора, Меріленд, США	1.00
Тоголюк Л., Міннеаполіс, Міннесота, США ..	1.00
Літвінова Є., Торонто, Канада	1.00
Словачевська М., Роял Парк, Півд. Австралія	10 шіл.

Сердечно дякуємо всім за допомогу!

Редакція

“НОВІ ДНІ”

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во “Нові Дні”, редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: \$ 3.50, піврічна \$ 2.00
США — річна: \$ 4.00, — піврічна: \$ 2.50 амер.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. грошми).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI, Box 452, Term. “A”
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide,
South Australia

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Аргентині:

“Peremoha”, 25 de Mayo 479 (26),
Buenos Aires, Argentina

Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

“NOWI DNI”, a Ukrainian Monthly.

Editor: Petro Wolyniak.

Address:

Nowi Dni, Box 452, Term. “A”, Toronto, Ont., Canada

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa.

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Вп. Добродію Волиняк!

Заінтригувало мене написати цих кілька слів про ті театральні українські вистави у Торонті, про що досить в'єсе у Вашому журналі. Мені здається, що усі ті театральні гуртки, що там скупчилися, головню у Торонті, навипередки хочуть одні других перескочити своїми виставами. Ось то наша група ставить кращі твори, має кращих артистів... Я ще трохи зацікавлений українськими виставами, бо коли був молодий, то чимало працював у цій ділянці. Бачу, що всі оті групи хочуть перескочити Європу, а то й Америку, годуючи українську громаду чужими виставами: дивіться, мовляв, ми український “шаравари́зм” і українську пісню замінили фраками, циліндрами та довгими сукнями. І бідні українці, які ще живуть отими вишневи́ми садками, вишніми сорочками, червоними та синіми шараварами та рідною піснею, повинні про те забути, а насолоджуватись сальонами, фраками... Ми перескочили Європу, перескочимо й Америку...

А де ж Кропивницький, Тобілевич, Старицький, Винниченко, Черкасенко та інші?? Постаріли? А Генрик Ібсен молодий? Ану хай спробують, на котру виставу більше збереться української публіки: чи на виставу чужого автора, чи на автора українця? А чи такі твори, як “Про що тирса шелестіла” Черкасенка негідна вистави у Торонті? А “Казка Старого Млина” того ж автора? А “Гетьман Дорошенко” Старицької-Черняхівської? Підім далі: а хіба “Чорна пантера і білий медвідь” В. Винниченка не “сальонова” хіба? А вона ж наша, українська! А коли ж хочете за одним ударом убити двох зайців, то добре поставити Винниченкову “Пісню Ізраїля” (Кол Нідре) то буде і моральний зиск, і матеріяльний напевно. Або ще того ж автора “Між двох сил”, написана під час революції в Україні. Однак чомусь професіональні артисти бояться за щось подібне братись. А ті всі вичислені вище п'єси, і десятки інших, були представлені у Вінніпезі не раз, а по кілька разів. І отакі то вистави притягали українське громадянство масами і виховували їх на свідомих українців.

Щодо вистави “Фея Гірко́го Мігдалю” І. Кочерги, яка була виставлена в Торонті з великим успіхом. Але Ви помилились, що ця п'єса ставилась у Торонті “вперше на еміграції”, як Ви писали. На доказ, посылаю лєтєчку про ту виставу. Мені здається, що обов'язок українських провідних артистів — виставляти українські твори, особливо історичні, коли хочемо ще трохи побути українцями на чужому острові. Тим більше, що дуже багато українців живе, думає, відчуває, надіється повороту на рідні землі, і там на рідних землях слухати свою мову, пісню і все що дороге, яке принесли із собою в Канаду.

В. Казанівський

Вінніпег, Канада.

З приємністю виправляємо наше твердження, що “Фея гірко́го мигдалю” була вперше поза межами України виставлена в Торонті в 1958 році, бо п. В. Казанівський дав нам безсумнівні докази, що ця п'єса була виставлена на сцені Українського Народного Дому у Вінніпезі ще в 1931 р.

Сподіваємось, що наші театральні колективи уважно перечитують і листа п. Казанівського у справі репертуару.

Редакція.

РЕДАКЦІЯ ОДЕРЖАЛА ТАКОГО ЛИСТА:

“Христос Воскрес!”

Високоповажаний Пане Редакторе,

зі здивуванням прочитав я Ваші polemічні завваги в травнево́му числі “Нових Днів” (стор. 26), в яких Ви, іронічно на-

(Продовження на 3-ій стор. обкладинки)

3 нових поезій

МУЗА

Я дуже довго сам від себе утікаю,
Згубивши все, окрім, здається, голови...
Прости за гріх. Прости й над урвищем відчаю
Втамуй мій бунт, сумирний вірш благослови.

Назв'їм отруйну ніч аркадією світла,
Злончинців, шельм і вбивць - джентльменами назв'їм.
Зідхне холодна тиша, зорями розквітла,
І буде наш причал, як вимріяний дім...

Загостить шана й гріш... Од вимучення хвору
Не будуть душу рвать знеможливі жалі...
В руках перо, у кров умочене — і поруч
Стоїть вона з вінцем терновим на чолі.

ІМПРОВІЗАЦІЯ

Монотонною мелодією вибухнув гудок
Над корпусами
Комбінату.
Заюрбилися і ринули з нестримністю ріки
До залізної,
До широко розчахнутої брами,
Як брати,
Плеche - в - плече,
Робітники.
Лиш один з них,
Задивившись на сонце,
Зупинивсь і ненароком
Чхнув. І леді захлинулася у ванні,
Мов би немічне маля.
Пробудивсь,
Непротвержений,
Банкір,
Припухлим скліпуючи оком.
І під куцими ногами фабрикантовими
Тріснула
Земля.

КНЯГИНЯ

Бізнесмени, агенти, матресси півп'яні,
Біржові комбінатори, брокерів цвіт
У кружлянні, достойнім найліпших шаманів,
Показати спішать танцювальний свій сприт.

А для неї — розмова. Горбата і сива
(Отаких на мітлі малювати б верхом!)
Розтавляє словесні тенети ігрово,
Простягаючи руку мені, за столом:

— Аргутинська. Княгиня... В готелі оцюму
Головна режисерка кухонних затій. —
... І коли я повів, де родився — це громом
Серед неба прозорого видалось їй.

— Ти же, собственно, мой... — Затрусилися губи...
— Да, галубчик... Ну, поняв мене нарешті?.. —
Зрозумів, як доречно обійдену згубу,
Все, чим скарживсь і жив цей, ще дишучий мрець.

Голубе Придесення, де дід мій батрачив
І веселка дитинства мого розцвіла, —

НОВІ ДНІ, ЧЕРВЕНЬ, 1958

Та земля й моя доля, й бентежна удача —
Узаконена власність княгині була...

Ось вона, злобнозора! Ворухить губами
І жує без акценту англійські слова.

— Ти поет? А у мене, скажу тобі прямо,
Пас би череду й мав би пастуші права. —

Бізнесмени, агенти, матресси півп'яні,
Біржові комбінатори, брокерів цвіт
У кружлянні, достойнім найліпших шаманів,
Показати спішать танцювальний свій сприт.

— Будь він проклят, Сімнадцятий!.. К'чорту погнала
Нас розхрістана чернь — і нам Бог не поміг...
По чужих смітниках, мов голодні шакали,
Розгубились... Розгубились на сотнях доріг...

Що ж... Ви маєте владу... Помінялися ролі...
І чому ти ось тут? Ну, чому? Розкажи... —
... На веранді готелю, від розпачу й болю,
Я ридав, як безумець на смертній межі.

ВУЛИЦІ

Вулиці свищать і хрипко ричать, як горлянки пантер.
Вечір нахмурився. Вечір — мов чорно-імлістий
футляр.

Сопух розтління парус: інакших не прагни химер:
Будь, мов оголена шлюха, чи звивистий сноб і
фігляр.

Страшно! Як страшно вмирати живим!.. Опустошен-
ня й муть..

Сум і непевність, мов звір, що женеться й сягає
п'яти...

Вулиці — ніби в гарячці... Приспіненим рухом
живуть:

Швидше б цей час обігнать, від кошмару життя
утікти!

Хижа п'їтьма. Полісмени. І я. І засмучена Ти.

БІЛЯ РАДІОПРИЙМАЧА

Пролялося звуків срібло — і замерло дихання...
Моею повіяло юністю... Шелестом днів...
І навіть Хрещатик, умившись погожим світанням,
Юрбою містян і шерогами авт зашумів...

Столиця! (... Впірнаю в потік молодих пішоходів,
А серце гримить солов'єм, як і кроки лункі...
Життям загораються очі... Гудок на заводі...
Колише Дніпро пароплави — й гудки і гудки...)

Це ти. Це — столиця народу мого і країни,
Для серів та герів західних — як в опі більмо.
(.. Вирує потік моїх друзів й — о щастя хвилини!
— Не я лиш, а всі ми отчизняне сонце п'ємо...)

Мій Київ і сонце!.. І раптом урвалися звуки...
Самотність... П'їтьма... Вітер дме в сто сопілок і
труб...

І шлях до столиці моєї з блуканської муки
Імліє й проходить якраз через власний мій труп.

МОСКВА ПІД БОМБАМИ

(Розділ з репортажу-спогадів Дм. Чуба "В лісах під Вязьмою, що виходить з друку у видавництві "Дніпрова Хвиля" в оформленні П. Вакуленка.)

Увечорі проти 19 липня, 1941 року, коли з двору виїжджала якась чергова військова частина на фронт, хтось сказав, що цієї ночі прийде черга й до нас.

Лягали спати, як і раніше, просто на брудну підлогу, на простелену шинелю, один повз одного, головами до стін. Темрява коридорів і кімнат казарм ще більше тиснула на свідомість кожного, додавала зайвого тягару на цьому бездоріжжі.

Уночі, коли надворі сіяла ріденька мряка, скомандували "подійом". Шамоталися в темряві, одягалися, скачували шинелі.

Весь ранок вантажились. Коли надворі давно розвиднілось і крізь пошматовані хмари почало зрідка проглядати сонце, ешелон рушив на північ. Це говорило про те, що на південний фронт ми вже не потрапимо.

Платформи, набиті вантажними автами пливли вперед. Українські хати, привабливі луги, по яких звивався Дінець, лишались позаду. У нашому вагоні, ніби, замість ліжок, стояли скрині з вибуховими речовинами. Спершу було трохи моторошно почувати під собою такий "грунт", але потім звикли. Другої ночі ешелон наближався до Орла. Я стояв на варті на першій платформі, коло самого паротяга. Суцільна хмарність створювала непроглядну темряву. Вітер шарпав за поли шинелі, сипав із димаря у вічі та за ковнір шорсткий перегар. Пролітали станції, мигали червоні вогні стрілок, семафорів, а думки шугали туди, де лишилися щось рідне, дороге, незабутнє.

Після полудня наш ешелон зупинився на одній із станцій Москви. Поруч нас стояли ще два, що прибули із Харкова. А далі з обох боків піднімалися споруди великих виробництв, гомоніла чужа холодна Москва.

На зміну недавній мряці, день видався соняшний, тихий. Користуючись зупинкою на шляху до невідомого майбутнього, дехто писав листи і листівки додому, датуючи 21 липня 1941 року. Сьогодні рівно місяць, як почалась війна.

З нашого вагону лунав сміх і регіт. То всіх розважав писар Королько. Розповідаючи, він був зовні серйозний і сміявся самими очима. Зате серед слухачів, щоразу після короткої тиші вибухав гучний регіт. Проте, й ці веселощі з від'їздом на фронт помітно рідшали. Усіх тривожило прийдешнє.

Повечерявши, червоноармійці товпились коло вагонів, гуляли вздовж ешелонів. Та ледве сонце сховалось за обрій, як раптовий стогін сирени проголосив тривогу.

— По вагонах! — почувалась команда. Проте, ніхто не вірив у щось серйозне. В далині над містом тим часом повисли якісь фігури аеростатів, що тримали, певно, в повітрі дротяну загороду. Трохи згодом, з припливом, сутінків, з'явилися велетенські віяла прожекторів, що, повзаючи по вузькій поволоці невеличкої хмарки, шукали ворожих лі-

таків. Майже разом з цим полетіли догори разки трасивних куль, ракет, ударили зенітки.

Ми стежили за всім, що діялось навколо. Придивлялись до роботи прожекторів, але мало кому пошастило помітити в повітрі присутність якихось літаків.

— А може це маневри, — сказав хтось із зв'язківців, але з нього почали сміятись. Важкі вибухи й далекі пожежі руйнували ці сумніви.

За якусь годину-півтори усе це скінчилося. Лише в уяві довго ще мерехтів дивовижний фоєрверк. Уранці газети й радіо повідомили про наліт, але безліч чуток і пліток ходили по вагонах, коментуючи значно детальніше недавні події.

День минув у розмовах про вчорашню тривогу у спогадах, в анекдотах; а особливо знову перед усіма на повен зріст стало питання, куди нас поведуть: на північ чи на смоленський напрям. Більшість вважала за небезпечніше потрапити на другий, де точились найзапекліші бої.

Наближення вечора на цей раз привернуло загальне очікування. "Чи й сьогодні буде"? — цікавило кожного.

Справді, події не забарились. Навпаки, на цей раз прогрімилі з нечуваною силою. Після заходу сонця знову заголосили сирени, а через якийсь час піднялись десятки прожекторів, пролетіли черги вогняних куль і гарматнів. Особливо багато їх простувало до невеличких хмарок, що ніби навмисне залишилися над містом.

Великі ракети, що повисли раптом в різних місцях, вражали своєю яскравістю. Це були так звані парашутні ракети, які ми бачили вперше. Очі червоноармійців тяглися до відчинених дверей та до двох вікон з протилежного боку товарного вагону.

Хвилина — і важкі вибухи почали стрясати землю, а червоні заграви пожеж одна по одній заколихались у кількох місцях. Цього разу ми вже побачили, як, освітлені прожекторами, промайнули вгорі літаки.

Ось позаду нас на велике виробництво, освітлене саявом ракет, пролетіли бомби. Вибух за вибухом гриміли в повітрі. Вогонь, що спалахнув потім, викликав нові вибухи всередині споруд. Нерви в усіх напружились, до того ж небезпеку посилювало сусідство п'ятьох зеніток, що стояли поблизу на якомусь піскуватому пустирі і безнастанно стріляли. Але раптом пролетів угорі літак, і за ним ніби якісь вогняні горобці застрибали на даху іншої будови, що була з другого боку. Почалось бомбардування об'єкту, що був у безпосередній близькості. Треба було щось діяти, але ніхто не давав команди. Дехто кинувся бігти до паркану, щоб перележати під ним. Але їм заборонили. Тим часом над нами почав кружляти літак, а збоку повисла ракета.

— А що, хлопці, може це маневри? — порушив мовчанку раптом Королько, що струнко стояв з торбиною за плечима. Але на нього зашипіли інші, ніби боячися, що ті розмови почують з літака. Несподіваний свист бомби зверху ніби притиснув всіх. Почувши швидко наближення пекельного заряду, частина людей пригиналась із якимось важким стоном донизу, тримаючи в руках торбинки чи валізки. Ще мить — і кілька бомб припинили дію сусідніх зеніток.

Аж ось запалювальна бомба упала поруч, біля

вагону, і зашипіла в піску. Досвідчені червоноармійці відразу вискочили і засипали її піском. Але не без курйозу обійшлося в одному із задніх вагонів. Там, як розповідали, були майбутні керівники воєнторгів, фахівці, яких мали використати в організації заготівель, постачання тощо, під час вступу на німецьку територію. Там були переважно жи-ди. Паніка серед них створилась значно більша: вони то вискакували й лізли під вагони, то знову дерлись у середину, піднімаючи страшний лемент. Один із них так стрибнув із вагону, що зламав собі ногу і підняв ще більший вереск. Всі думали, що там були поранені бомбами.

Щоб уникнути небезпеки, командування вирішило вивести наш ешелон за місто. Але машиніст так налякався, що заліз під паровоз і, вхопившись за колесо обома руками, не хотів вилазити. Лише зброєю його змусили виконати наказ.

За півгодини наш ешелон уже стояв за містом, на краю стрімкого косогору, звідки було видно всю Москву. Із багатьох пожеж деколи виглядали верхи високих димарів. Налети і бомбардування тривали далі, а протилетунська зброя що далі, то більше замовкала.

Виставлена з обох боків ешелону посиленна варта нікого близько не підпускала. Проте, стоячи на варті, тут довелося зустріти червоноармійців, які побували вже в боях десь під Львовом і, належачи до розбитих частин, простували кудись за Москву на формування. Їх відразу обступили цікаві з нашого ешелону, і особливо розпитували, як ставляться німці до полонених. Тільки десь о першій годині ночі бомбардування закінчилось.

Коли надворі зовсім розвиднілось, ми рушили назад, на попереднє місце. По дорозі, з вагону ми

бачили розбиті чи спалені стіни великих підприємств. Якесь випадкова бомба потрапила в невеличкий будинок телеграфної станції, що була біля самого перону. Поштова скринька, куди ми вчора кидали листи, лежала осторонь, коло огорожі, а начальник станції і дві телефоністки були забиті. А ще вчора наші хлопці жартували з цими дівчатами, прогулюючись біля них по пероні.

— Оце вам, хлопці, вже й війна, — сказав морзист Тарасенко, що підійшов разом з писарем. Але писар Королько відразу заспокоїв його:

— Нічого, але головне, що воєнні об'єкти не пострадали...

О 9-тій годині принесли свіже число "Правди". Там справді, всупереч тому, що ми бачили, говорилося, що, "воєнні об'єкти не пострадали".

— Бачите, я ж казав, — озвався знову Королько, у словах якого чулась прихована, але гостра іронія. Проте, ніхто не зважився більше говорити на ці небезпечні теми.

Тут ми довідались, що кілька вагонів із тих ешелонів, що лишились, розбито, і начальника нашого ешелону поранено скалкою в руку.

— Людям везе, — кинув хтось, виказуючи тим самим свою заздрість і небажання їхати на фронт.

Так пройшли перші два бомбардування Москви. Згодом ми рушили далі. І знов в усіх зринула думка: куди ж? На який фронт?

Зупинившись на якийсь час у Красній Пресні, ми рушили на Смоленський напрям. Це ще більше вплинуло на настрої червоноармійців. Тим більше, що серед нас лише одиниці були на фронті, нюхали порох, а решта людей — це недоучені морзистителеграфісти, які ні військової справи, ні згаданого фаху ще не встигли опанувати.

Атомова енергія

I.

Словом "атом" (неподільне) називалася колись та найдрібніша частинка матерії, що вже далі не може бути поділена. Ще до кінця дев'ятнадцятого століття частина визначних фізиків (Мах, Оствальд) уважала існування атомів за сумнівну гіпотезу і держалася того погляду, що матерія — тягла, континуїтивна, себто здібна ділитися до безкінця. Однак, дальший розвиток фізики й хемії показав, що матерія не тягла, а складається з відокремлених від себе частинок — атомів, але... разом із тим виявилось, що й ці нібито неподільні частинки неправильно названо атомами, бо вони складаються ще з менших дрібинок.

Покищо знаємо з цілковитою певністю, що кожний атом — це ціла система якихось, ближче неозначених утворів, що мають певні фізикальні властивості, але в загальному ще далекі від остаточного вияснення їх природи і суті. Знаємо, що кожний атом кожного хемічного елементу, а значить і кожної існуючої матерії, складається з **ядра** та з **елек-**

тронів; що ядро є десь у середині атомової системи а електрони кружляють довкола ядра. Саме ядро складається з **протонів і нейтронів**. Крім того, в атомі є ще інші частки — позитрони, мезотрони тощо.

Не маючи покищо потреби вдаватися в подробиці будови атома, обмежимося тільки сказаним, додаючи до нього такі, потрібні для дальшого розуміння статті, відомості: кожний електрон має певну, завжди однакову електричну насагу (набій, заряд), але від'ємну. Фін має також свою сталу, незмінну масу. Кожний протон має таку саму електричну насагу, але позитивну, додатню. Тільки його маса в 1840 разів більша від маси електрону. Нейтрони не мають ніякої електричної наснаги, а маса кожного з них майже така сама, як і маса протону. Позитрони мають додатню електричну насагу, рівну насназі електрону, і таку саму масу, як електрони. Всі факти говорять за те, що в середині атому відбуваються якісь дуже швидкі рухи і що власне ці рухи і є причиною існування в атомах великої енергії.

Тепер дамо коротке вияснення поняття енергії.

Слово "енергія" досить часто вживається в нашій поточній мові, але, на жаль, цим словом зловживають, надаючи йому різні значення, здебільшого не такі, як то розуміє фізика. Часто це слово плутають, називаючи ним поняття сили, потужності (вправності), здоров'я тощо. Фізика називає словом "енергія" здібність чогось чи когось **виконати якусь працю**. Енергія сама по собі не може існувати. Завсіди мусить бути той чинник, що має енергію, себто здібність виконати працю. Це — досить тяжке поняття, і тому дамо пару прикладів для його ілюстрації. Хотівши забити цвяха в дерево, б'ємо по головці його молотком, наперед розмахнувшись. Від удару молотка цвях проникає в дерево. Перемагаючи на дорозі кількох міліметрів чи сантиметрів силу опору дерева, молоток робить роботу. Він здібний зробити зазначену роботу, бо має відповідну енергію. Другий приклад: вода, падаючи на лопатки млинового колеса чи турбіни, обертає їх і дає можливість поганяти жорна і всякі варстати і тим робити різні роботи. Кажемо, вода під час падання має енергію. Цю енергію називаємо кінетичною або енергією руху. Є ще інші роди енергії, але для нашої мети досить було вяснити один із найпростіших родів її.

Енергія може бути більша і менша. Це — величина і, як кожна величина, може бути зміряна. Кожній кількості енергії відповідає певна кількість відповідної їй роботи. Тому енергію міряємо рівнозначною з нею роботою, а для мірвання роботи вживаємо кількох різних мірок. У цій статті будемо користуватися двома мірками: 1) кіловат-година і 2) електровольт. Пояснимо їх значення.

Коли у вашім покої світиться 100-ватова жарівка впродовж 10-ти годин, то вона споживає для цього якраз одну кіловат-годину ($100 \times 10 = 1000$ ват-годин). Цю кількість енергії значимо коротко **kwh**. Щоб її дати, мусить електричний генератор (вितворець) дістати відповідний погін від машини-рушія (парової машини, турбіни, газового чи олійного мотору, вітряка, млинового колеса тощо). Таку кількість роботи треба зробити, щоб, наприклад, винести на висоту 36,5 метрів двісті мішків ваги, по 50 кілограмів кожний. Як бачимо, це досить велика робота.

Щоб уявити собі цю мірку енергії, або, як зви-

З глибоким сумом повідомляємо про те,
що 6 травня 1958 року у Форт Вейн, Інд., США
на 66-му році життя
упокоївся в Бозі протопросвітер

ОЛЕКСАНДЕР ПОПІВ,

настоятель Св. - Володимирської парафії УАПЦ,
кол. професор Харківського університету, директор
Українського Науково-Дослідного Інст. Педагогіки,
директор Харківської української гімназії ім. Б.
Грінченка, в'язень радянських тюрем.

Вічна Йому пам'ять!

**Дружина Катерина,
Син Юрій.**

чайно кажуть, одиницю міри, не треба великого напруження уяви. Зате неймовірно тяжко уявити собі один електрон-вольт, бо ця одиниця енергії, порівнюючи з кіловат-годиною, дуже мала, а саме: коли ми одну кіловат-годину поділимо на число, що має 26 нулів, або коротко на 10^{26} , і візьмемо 4,45 таких дробинок, то якраз дістанемо один електрон-вольт. Цю одиницю міри значимо через **eV**. Таку малу міру вибрано тому, що хемічна енергія (не атомово) всіх матеріалів виносить кілька електрон-вольтів на кожний атом. Але для мірвання енергії, що її має атомове ядро і що про неї буде в цій статті мова, вживають одиниці енергії, в мільйон разів більшої, отже 1,000.000 **eV**. Цю одиницю називаємо словом "мегаелектрон-вольт" і значимо знаком **MeV**.

II.

У попередніх рядках цієї статті ми кілька разів ужили слова "маса". Щоб у дальшій викладі уникнути непорозумінь, ліпше буде й це слово і зв'язане з ним поняття докладно вяснити. Отже, масою якогось тіла називаємо кількість матерії в ній. Ця дефініція здається досить простою, однак так не є, бо в ній є слово "матерія", а це слово знов же таки не є безпосередньо ясным. І в науці воно довгий час викликавало різні труднощі, не кажучи вже про звичайне, популярне вживання його. Тепер під словом "матерія" розуміємо все те, з чого складаються хемічні первні (елементи), себто водень, кисень, азот, залізо, мідь і т. д. Усі тіла (тверді, плинні, газові) складаються тільки з цих первнів.

Маса тіла є певна величина і, як така, може бути міряна, себто порівнювана з масою, прийнятою за одиницю міри. А за таку одиницю взято масу чистої води, що міститься в однім кубічному сантиметрі і має температуру 4 ступнів Цельсія. Цю одиницю називаємо грамом (**gr**). Однак, для мірвання маси атома чи його складовин — протону, нейтрону, електрону, позитрону тощо, мірка "грам" є занадто груба міра, бо наприклад, маса одного нормального атома водня виносить всього-на-всього 1,673 грама, поділених на число, яке складається з одиниці і 24 нулів. Тому для атомових обчислень вибрано за одиницю не грам, а значно меншу масову мірку, а саме шіснадцяті частину маси одного атома кисню. Тоді маса одного протона становить приблизно одну одиницю, а докладно 1,00758, маса нейтрона — 1,00894, маса електрона — 0,000055.

Щоб легше зрозуміти проблему атомової енергії, мусимо дещо знати про будову атома і атомового ядра, про що вже попередн була коротенька згадка. Кажемо тільки "дещо", бо наука про будову атома і атомового ядра розрослася сьогодні до величезної галузі фізики і доступна тільки добре вишколеним спеціалістам. Ми дамо тільки найнеобхідніше, без чого дальший наш виклад був би надаремним підприємством. Не будемо входити також у питання, як до того всього наука дійшла, а дамо лишень голі факти. Насамперед торкнемося основних речей із області хемії. Усіх хемічних первнів знаємо тепер 92, а коли рахувати ще штучно вироблювані "трансурани", то 98. Кожному первневі придумано хемічний знак — букву, що її взято з

латинської назви первня: водень значимо буквою Н від слова Hydrogenium, гелій — He (Helium), літій — Li (Lithium), берилій — Be (Beryllium), вуглець — C (Carbon), азот — N (Nitrogenium), кисень — O (Oxygenium) тощо. Кожний хімічний первень має своє порядкове число від 1 до 98, в залежності від хімічних властивостей. Це впорядкування зробив уперше учений Менделєєв ("Періодична таблиця первнів"), коли ще будова атома не була так докладно знана, як тепер. Виявилось, що це впорядкування, побудоване виключно на хімічних властивостях первнів, цілком докладно відповідає кількості протонів, що є в ядрі кожного атома, або, — що все одно, — кількості електронів, що становлять електронну оболону атома. Отже, розвиток науки після Менделєєва показав, що установлена ним таблиця хімічних первнів була великим кроком у поступі науки про матерію. На підставі останніх відомостей можемо хімічні елементи значити коротко так: атом водня через 1-Н-1, де перша одиниця означає, що в електронній оболоні атома водня є один електрон, буква Н означає назву водня, а друга одиниця показує, що в ядрі атома водня є тільки один протон, себто його маса рівняється (приблизно) одиниці маси. Таким чином, останнє число означає масу атома. Але в ядрі можуть бути, крім протонів, ще нейтрони. Наприклад є атоми водня, що в їх ядрі, крім одного протону, знаходиться ще один, або й два нейтрони. Такі атоми водня значимо через 1-Н-2 (деутерій, тяжкий водень) і через 1-Н-3 (тріцій). Атоми того самого елементу, але різного складу ядра, називаємо ізотопами. Але пам'ятаймо, що всі ізотопи мають однакову кількість електронів в електронній оболоні.

Гелій, що стоїть на другому місці в періодичній таблиці, значимо через 2-He-3, а це значить, що в його електронній оболоні є два електрони, у ядрі два протони, а крім того ще один нейтрон, так що ціла його маса має три одиниці. Другий ізоотп гелія має знак 2-He-4, де число 4 показує, що в ядрі цього ізоотпу, крім двох протонів, є ще два нейтрони.

Літій стоїть на третім місці періодичної таблиці і значиться через 3-Li-6, бо в його ядрі, крім трьох протонів, є ще три нейтрони. Ізоотп літія, що має в ядрі, чотири нейтрони, записуємо через 3-Li-7.

Уран, найважливіший первень у розумінні практичного використання атомової енергії, записуємо так: 92-U-238. Це значить, що в його електронній оболоні знаходиться 92 електрони, стільки саме протонів є в його ядрі, а решта 238 — 92 - 146 нейтрони. Поданий тут спосіб запису трохи відрізняється від загально прийнятого, бо звичайно перше число пишуть спереду букви вдоліні, а друге ззаду вгорі, однак із технічних причин ми цього способу не можемо тут застосувати, тим більш, що по суті наш спосіб нічим не відрізняється від загально вживаного.

Перед допитливим читачем можуть постати питання:

1. Що таке електронова оболонка? 2. Що таке атомове ядро? 3. Що вони там, кажучи просто, роблять? І багато інших питань можуть постати при читанні цієї статті. На ці питання ми не може-

мо дати ніякої конкретної відповіді з тієї простої причини, що цього ще ніхто не знає. Хочемо тільки попередити читачів, щоб вони не старались творити собі якісь просторові схеми, щоб не йшли на повіді вкоріненій в людині звички — кожну річ уявляти собі в певних просторових формах. Можливо, що атомова будівля виходить зовсім із рамок звичайних для нас норм уяви і мислення, і тому всякі намагання "упросторити" атомові явища не мали б ніякої вартости і сенсу. Правда, у наукових виданнях, що трактують будову атома, раз-у-раз подаючи образки щодо цього, але ці образки грають тільки служебну роль чи мають лишень гіпотетичний характер і звичайно служать для нібито кращого зрозуміння речі. Більшого значення вони не мають. Не можна також відкидати припущення, що і в атомовім мікрокосмі панують ті самі просторові взаємини та закони механіки, що і в звичайнім для нас світі. Це було б дуже добре, бо полегшило б людині досліди над атомом і його енергією, що має для нас велику практичну вагу.

III.

Як виходить із попереднього, тяжкий водень 1-Н-2, віданий під іменем девтерій (або девтерон), має в ядрі один протон і один нейтрон, а тому мусів би мати масу $1,00758 + 1,00894 = 2,01652$. Тим часом показується, що маса цього ізоотпу водня є тільки 2,01417, себто на 0,00235 одиниць менша. Правда, останні цифри в цих числах не цілком певні, проте маємо тут безсумнівний факт, що під час постання ядра девтерону певна кількість маси десь "затрачується". Це саме явище спостерігаємо і при всіх інших випадках постання ядер. Напр., ізоотп гелія 2-He-4 (його ядро називають альфа-частиною), що має в ядрі два протони і два нейтрони, мав би мати масу 4,03304, а в дійсності його маса є тільки 4,00276, це значить, що 0,03028 одиниць десь "затратилось". Це явище відоме під назвою "масовий дефект".

На початку цього століття була висловлена (Айнштайном) загальна засада "еквівалентости маси і енергії". Згідно з цією засадою, кожну масу супроводить цілком означена кількість енергії, і навпаки. На кожний мега-електрон-вольт енергії припадає 0,001074 атомових одиниць маси (Am), або кругло одна тисячна частина одиниці Am. Це значить, що на один кілограм матерії припадає 25 мільярдів кіловат-годин енергії. Кожному збільшенню чи зменшенню маси якоїсь системи часток відповідає цілком означене збільшення чи зменшення її енергії. При цьому вважаємо за потрібне заважити, що ця засада ні в якій мірі не заторкнула старих законів "збереження маси" і "збереження енергії", як то можна часом чути чи навіть читати. Так само фальшивою є думка, що згідно з цією засадою енергія переходить у масу, а маса в енергію, себто, що обидві вони є різними формами одної суті. Коли один протон і один нейтрон сполучуються і створюють ядро девтерону, то при цьому певна (вище означена) кількість маси не входить у ядро, а якось залишається "осторонь", разом із відповідною їй кількістю енергії. Це не значить, що ці кіль-

кості пропадають, так само не значить, що одна переходить у другу.

Про існування в атомах великих запасів енергії наука знала ще до відкриття вище згаданої засади еквівалентності. У кінці минулого століття, а саме 1896-го року відкрито явище "радіоактивності". Це зробив французький фізик Бекерель, а після нього багато спричинилось до цього відкриття подружжя Кюрі.

В чому полягає явище радіоактивності? Існує ряд хемічних елементів, що безнастанно і без видимої причини викидають (випромінюють) із себе три роди променів: альфа-частки, бета-частки і гама-промені (або всі разом, або деякі з них). При цьому ці елементи самі перемінюються в інші хемічні елементи. Здібність до радіоактивності мають елементи з високою кількістю протонів у ядрі (або, що все одно, з великим числом електронів в атомовій оболоні), починаючи від 81 і вище. До них належать, напр., полоній, радій, торій, уран тощо.

Альфа-частки — це ядра ізотопу гелія 2-He-4. Вони мають додатно електричну насагу і масу, рівну приблизно 4 одиницям. Бета-частки — це електрони, вони мають від'ємну електричну насагу і масу, в 1840 разів меншу від маси протона. Гама-промені мають таку саму природу, як світляні чи рентгенові промені. Альфа-частки вилітають із швидкістю коло 20,000 кілометрів на секунду, бета-частки досягають навіть 99% швидкості світла, себто летять із швидкістю до 280.000 кіл. на сек., а гама-промені мають швидкість світла. Вилетівши з елементу до якогось матеріального середовища, ці втікачі натрапляють на перешкоди і скоро "гаснуть", себто перестають давати ефекти, що по них можна б було виявити їх наявність. У звичайнім повітрі альфа-частка пролітає найбільше 9 сантиметрів, бета-частки — коло метра, а гама-промені до 100 метрів.

Явище радіоактивності управнює нас на такі твердження:

1. В атомових ядрах радіоактивних елементів є великі джерела енергії, звідки вона (енергія) випромінюється у формі альфа, бета і гама променів;

2. Під час цієї радіації відповідні хемічні елементи перемінюються, себто переходять в інші елементи; напр., один із найважливіх ізотопів радія, а саме 88-Ra-226, викидає альфа-частки, себто 2-He-4. Після цього у відповіднім ядрі залишається на дві

Приймається передплата на дитячий місячний журнал

СОНЯШНИК

Журнал має 20 сторінок друку, багато ілюстрацій, друкується на гарному папері, кольоровий друк.

Передплата на рік:

Канада — 3.00 дол., США — 3,50 дол.

Австралія й Англія — 20 шіл.

Ціна окремого числа — 30 центів, в Англії й Австралії — 2 шіл.

Замовлення і все листування слати на адресу „Нових Днів”.

одиниці насаги і на чотири одиниці маси менше, себто постає елемент із переднім числом 86 і заднім 222. Це — газ, названий еманациєю радія. Його знак: 86-Ern-222. Цей елемент теж радіоактивний, розпадається далі і так триває доти, поки ряд радіоактивного розпаду не дійде до стійкого, нерадіоактивного елементу, а саме до ізотопу оліва — 82-Pb-206.

3. Радіяція гама-променів не спричинює жадної переміни ядра радіоактивного елементу, тільки зменшує його енергію.

Для нашої теми найбільшу вагу має перше твердження, що свідчить про запаси енергії в ядрах хемічних елементів. Цей факт зродив думку про використання тієї енергії для потреб людини. Далі подамо відомості про те, як і в якій мірі вдалося до сі ту думку здійснити.

IV.

Із попередніх уступів знаємо, що в ядрах атомів скупчені великі кількості енергії і що ця енергія в деяких хемічних елементах може сама собою вилу-чтиса з ядра у формі альфа, бета і гама променів. Це явище називаємо радіяцією. Докладні досліди і міряння показали, що часова кількість випромінюваної енергії, себто скорість радіяції, залежить виключно від відповідного елементу і не може бути змінена (прискорена чи сповільнена) ніякими штучними засобами: нагріття, охолодження, освітлення, тиском, електричними чи магнетними силами. Але природня радіяція відбувається в практично важніших випадках дуже помалу. Напр., у випадку радія "половинний час розпаду" триває 1600 років, а урану — мільярди років. Це значить, що кожна кількість радія за 1600 років зменшується через розпад на половину, за дальших 1600 років лишається з тієї половини одна четвертина, а ще за 1600 років одна восьма і т. д. І так із кожним радіоактивним елементом.

Така повільність радіяції позбавляє її всякого практичного значення, проте наукова думка працювала невпинно в напрямку знайдення способу штучного, не природнього, розбиття атомового ядра. І 1919 року ця думка здійснилася: англійському фізику Редерфордові вдалося штучним способом розбити атом азоту, отже атом елементу, зовсім нерадіоактивного. Цікаво довідатися, як він досягнув цього. Редерфорд скористався радіяцією радія С, направивши випромінювані ним альфа-частки в азот. Попадаючи в цей газ, альфа-частки помалу втрачали свою кінетичну (рухову) енергію, йонізуючи атоми азоту, себто відриваючи від електронової оболони їх окремі електрони і тим самим міняючи їх електричну насагу (роблячи їх електрично додатніми). Велика кількість таких відривів помалу вичерпувала енергію альфа-часток і вони "погасали". Але деяким із них "пощастило" попасти безпосередньо в ядра азотових атомів і там застрягти. Кількість таких випадків Редерфорд оцінив числом один на 100.000. І показалося, що атомове ядро азоту не мало сили видержати такий удар, не задержало своєї структури, розпалося, а замість нього постав кисень і водень. Докладно сталося таке: до удару був атом азоту (7-N-14) і аль-

фа-частка (2-He-4), себто дев'ять електронів, дев'ять протонів і дев'ять нейтронів. Ці кількості, звичайно, залишилися і по ударі, але в іншій комбінації: постав атом кисня 8-O-17 (тяжкий ізотоп кисня, бо звичайний ізотоп його є 8-O-16) і атом водня 1-H-1. Знову маємо дев'ять електронів, дев'ять протонів і дев'ять нейтронів. Мрія алхіміків здійснилася: виявилось, що хімічні елементи таки можна перемінювати, а згодом показалося, що всі без винятку хімічні елементи таки можна розбивати і при тому одержувати інші елементи. При цьому відкрито дуже багато нових ізотопів, досі незнаних. Всі вони радіоактивні, себто не стійкі і швидко розпадаються самі від себе.

Описаний щойно експеримент Редерфорда не можна назвати, якщо захочемо бути точні, розбиттям атомового ядра. Навпаки, новопостале ядро є більше від попереднього, а здобута при цій операції енергія (4MeV) менша від зужитої (5,6MeV). Але цей експеримент має епохальне значення в тім, що він виявив можливість штучної переміни хімічних елементів. І незабаром фізики прийшли до нових метод стріляння в атомові ядра. Стали вживати нових стрілен, а саме: протонів, деутронів і гама-променів, а головна річ, навчилися збільшувати їх кінетичну енергію, а значить, — їх пробоеву силу в тисячі разів. Цього ефекту досягнуто з допомогою новопридуманих пристроїв, відомих під загальним ім'ям „циклотрони”. Бомбардування атомових ядер цими стрільними доводило до правдивого розбиття їх і вилучення ядрової енергії, більшої від зужитої на стрільно. Але найліпшими стрільними показались нейтрони. Це власне єдині частки, що в багатьох випадках допроваджують до розбиття атомових ядер, не потребуючи для цього великої початкової енергії. Вони не мусять мати мільйонів електронівольтів, навіть не конче кількох електронівольтів. Вже й частина електронівольта робить їх здібними розбити ядро. Ці малоенергійні нейтрони називаються термічними нейтронами. Вони, як побачимо далі, відіграють особливо велику роль у розбитті атомів і видобуття звідти атомової енергії.

Звідки беруть їх? У вільнім стані нейтрони не зустрічаються в природі, хіба що в космічних променях. Вони сидять в атомових ядрах, міцно зв'язані там із протонами. Це значить, треба насамперед вибити їх із ядра, себто вжити якогось іншого стрільна. Прикладом цього може бути розбиття атомового ядра літія, поціленого деутроном. Формула літія — 3-Li-7; деутерону — 1-H-2. Після удару постає два атоми гелія (два рази 2-He-4) і один нейтрон, себто 0-n-1, або просто n.

Чи можна вже сказати, що цей чи багато інших подібних способів добування нейтронів розв'язує проблему використання великих запасів енергії, що схована в атомових ядрах? На це питання можемо відповісти тільки негативно. Бо треба мати на увазі, що для досягнення одного удару потрібно вжити великі тисячі, а то й мільйони стрілен. Навіть коли б кількість попадання зростає до ста відсотків, то й тоді це не мало б великого практичного значення з тієї простої причини, що ми не маємо в своїй розпорядимості такої кількості стрілен, щоб досягти практично важних результатів.

Усі досі досягнуті розбиття атомів мали покищо

виключно науковий інтерес. Вони сильно поширили знання щодо будови атомових ядер, щодо їх перемін і захованої в них енергії, а також навчили добувати радіоактивні ізотопи. Але не дали способу для здобуття атомової енергії в такій кількості, що заслуговувала б на увагу. І тому серед фізиків було багато таких, що не вірили, щоб коли небудь удалося людині користуватися атомовою енергією для практичних, технічних потреб.

V.

Сумнів фізиків щодо можливості добуття атомової енергії в більших і практично важливих кількостях був скоро розбитий. Безпосередньо перед другою світовою війною, а саме 1938-го року, німецькі фізики Ган і Штрассман зробили дуже важне відкриття. У своїх дослідках над переміною атомових ядер вони наткнулися на новий рід перемін, коли поцілене ядро розпадається на майже рівні частини. Це явище зустрічається під час бомбардування нейтронами найтяжчих хімічних елементів, у їх випадку — торія і урану. З огляду на те, що в цьому разі ядра розбиваються на подібні щодо маси частини, звичайно на дві, дуже рідко на три чи чотири, можна тут говорити про правдивий розпад ядер. Ледве минуло після цього відкриття чотири роки, як у Чикаго почав функціонувати перший апарат для випродукування атомової енергії, т. зв. ядровий реактор.

Мусимо тут ближче приглянутися до цього нового роду розбиття атомового ядра. Уран зустрічається в трьох різних ізотопах і всі ці ізотопи можуть бути розбивані нейтронами. Пізніше виявилось, що майже всі тяжкі хімічні елементи аж до золота і платини, а також і особливо трансурани (радіоактивні елементи з кількістю електронів від 93 до 98, штучно добуті шляхом перемін) годяться для цього процесу. Так само в ролі стрілен можуть виступати добре насажені енергією альфа-частки, деутерони і протони. Але далі говоритимемо виключно про стріляння нейтронами, що має найбільше практичне значення. Таке саме значення має покищо уран у вигляді ізотопу 92-U-235, єдиний матеріал, що зустрічається в натуральнім урані, але входить у нього в кількості всього 0,7%.

Для ілюстрації розбиття атомового ядра урану подамо приклад, коли постає пара елементів — цезій і рубідій: перед ударом маємо атом урану (92-U-235) і нейтрон (0-n-1); по ударі одержимо атом цезія (55-C-140), атом рубідія (37-Rb-93) і три нейтрони (0-n-1). Особливо важливою обставиною при цьому є той факт, що в наслідок удару, замість одного вжитого для удару нейтрону, одержимо три. Правда, це не завжди буває, але в середньому все ж таки виходить 2,5 нейтронів на кожний удар. Вилітаючи з розбитого ядра, ці нейтрони б'ють по дальших ядрах, вибивають із них знову по кілька нейтронів і продовжують гру доти, поки не розбивають усіх ядер! Звідси легко побачити, що один стріл, пушений в уран, вже від себе викликає кілька стрілів, а кожний із цих останніх так само викликає по кілька дальших стрілів і т. д., себто процес сам собою зростає, як лавіна снігу, що скочується з гори. Якщо для простоти візьмемо, що

кожний нейтрон вибиває два нейтрони, то картина буде така: після розбиття одного уранового ядра, досягнутого штучним способом, вилітають два нейтрони, що розбивають далі два ядра; з цих останніх вилітають чотири нейтрони, розбивають чотири ядра і вибивають із них вісім нейтронів; з цієї вісімки кожний нейтрон знову розбиває одно ядро, вибивають звідти два нейтрони, і таким чином постає шіснадцять нейтронів по розбитті нових восьми ядер. Часова швидкість цього процесу є незвичайно велика. Протягом незмірено малої частини секунди з одного вистрілу постають білйони їх. Таким чином досягнуто розв'язання проблеми, що здавалася нерозв'язальною: де взяти ту неймовірно велику кількість стрілен, щоб із їх допомогою досягти можливості добувати атомову енергію в поважних кількостях?

Описаний процес названо "ланцюговим процесом" або "ланцюговою реакцією". Тут звернемо увагу читача на дві важливості цього процесу: 1) автоматичність його і 2) розбиття ядер на майже подібні щодо маси частини. Ця остання властивість важлива тим, що дає можливість звільняти з ядер великі кількості енергії. З одного атому урану звільняється при цьому майже 200 MeV. А це значить, що з розбитого одного кілограму урану одержуємо 25 мільйонів кіловат-годин енергії, тим часом як від повного зпалення одного кілограму вугілля маємо всього-на-всього вісім кіловат-годин. Для порівняння і кращого зрозуміння справи пригадаймо собі, що одна 100-ватова жарівка за 10 годин горіння споживає одну кіловат-годину енер-

гії. Енергія, що виділяється з одного кілограму урану, розбитого ланцюговим процесом, могла б вистачити на 2,5 мільйони таких 100-ватових лампочок протягом десяти годин освітлення!

Ми подали досі основні моменти проблеми, що торкається суті і використання атомової енергії. При цьому багато важливих подробиць ми обминули, маючи на меті дати тільки головне, що могло б вистачити для зрозуміння проблеми. Так само не торкаємось справи технічної: будови реакторів і різних способів добування атомової енергії на практиці, як нічого не кажемо і про атомні бомби. Ядрова фізика розрослася до великих розмірів знання теоретичного і практичних засобів, і хто хотів би мати докладніші відомості з цього поля, мусів би вдатися до відповідних публікацій, що їх досі появилася велика кількість.

Наприкінці згадаємо коротко про небезпеки, що їх, як дехто думає, таїть у собі добування і використання атомової енергії. Насамперед треба сказати, що в цій справі не раз висловлюються люди, що мають не так наукові, як політичні і всякі інші інтереси. Їх, звичайно, мусимо виключити з нашого розгляду. Але серед правдивих науковців і знавців справи покищо немає одностайності в поглядах на питання, чи атомову енергію можна добувати і використовувати без жадної небезпеки для людей. І тому потрібні будуть ще докладніші досліді, щоб об'єктивна наукова думка могла нарешті прийти до якогось остаточного і одностайного висновку в цій справі.

С. Риндик

НАДІЙНИЙ МОЛОДИЙ ПОЕТ В УКРАЇНІ

Київська "Літ. Газета" від 21. 3. 58 р. друкує два вірші і вступну нотатку А. Кацнельсона про початкуючого поета Володимира Коломійця. Ті вірші свідчать, що В. Коломієць справді дуже надійний початківець, тому передруковуємо нижче і нотатку А. Кацнельсона, і одного вірша В. Коломійця.

Вірші Володимира Коломійця

Перед нами зошит віршів 22-річного студента Київського державного університету Володимира Коломійця. Деякі з них радують не тільки свіжістю поетичного голосу, а й вірністю кращим традиціям нашої поезії.

Ось вірш "Син". Він перегукується з відомою светловською "Гренадою". Але як доповнила романтичний патос "Гренади" конкретним історичним змістом наша сучасність!

У В. Коломійця інтернаціональні мотиви зворушливо поєднуються з високопатріотичною гордістю, з яскравим національним кольоритом. Родом з Переяславщини, молодий поет з любов'ю оспівує свій уславлений мальовничий край, його людей, його природу.

Радують сміливі пошуки В. Коломійця і в галузі форми: прагнення до виразності й лаконічності, до свіжих інтонацій, вживання комплексної рими

(в основі якої співзвучність не окремих літер, а цілого слова) тощо. І все це в нього для кращого "влучання" поетичним словом...

Побажаймо ж молодому поету успіхів у служінні народові складною й відповідальною зброєю художнього слова.

А. Кацнельсон

БЕРЕЗЕНЬ

Бродить березень між березами,
білим поясом підперезаний,
і говорить їм речі чемні,
і шука між них нареченої.

Ой ти, березню, ти заблуканий,
з парубочькими закоблуканими,
ой ти березню, сну березовий, —
ти чому, чому не протверезений?

Подивись-поглянь: понад водами
йдуть берізоньки хорОВОдами,
і у кожної по косиночці,
по косиночці-парусиночці...

Ходить березень, перснем грається,
молода йому не трапляється...
Як про неї ви чули, може де —
то скажіть йому, коли зможете.

ПЕРЕМОГА МИРОНА ЛЕВИЦЬКОГО

Уже не раз українській еміграційній пресі роблено закид, що вона присвячує замало уваги нашим успіхам. Негативні сторінки нашого політичного, культурного й громадського життя чомусь то викликають у цієї преси багато більше зацікавлення. Зайвий раз це підтвердилось і у випадку недавньої малярської виставки відомого українського мистця Мирона Левицького в Парижі. Після неповного року перебування в Парижі М. Левицький не тільки влаштував самостійну виставку своїх творів, але — що головне — здобув прихильну оцінку видатних французьких малярських критиків, а найповажніші мистецькі журнали Парижу помістили низку схвальних рецензій на цю виставку. Можна без перебільшення сказати, що мистецький Париж заговорив з признанням про нашого маляра. На відкритті виставки в галерії Рор Вольмар були присутні визначні українські та французькі гості — професори НТШ із Сарсель, делегати франц. міністерства освіти, сенатори Р. Каркасон та Ж. Лямус, критики, журналісти. Почесним протектором-меценатом виставки був сенатор Жорж Лямус, який відкрив виставку. Передмову до каталогу написав видатний французький критик Поль Сантенак. Після закінчення виставки галерія Рор Вольмар віддала М. Левицькому безкоштовно (!) приміщення для продовження виставки ще на два тижні.

М. Левицький. Зіслання Св. Духа.

Але завершенням цих успіхів нашого майстра є факт, що одну з його картин призначено на світо-
НОВІ ДНІ, ЧЕРВЕНЬ, 1958

ву виставку культури в Брюссель, де вона буде виставлена в групі "Вільне Мистецтво". Коли взяти на увагу, що Париж називають "містом 40.000 малярів", то таке вирізнення українського мистця — це успіх не абиякий. Тим більше дивно, що з українських часописів тільки паризьке "Українське Слово" присвятило цій події належну увагу, помістивши про неї дві статті та дбайливо нотуючи голоси французької критики про М. Левицького та його виставку.

І ще одне слід з признанням відмітити: М. Левицький скрізь, при кожній нагоді підкреслює свою українську національність. Це, ніби, самозрозуміло і це, ніби, перший обов'язок кожного українського мистця, але, на жаль, не всі наші мистці вважають потрібним звертати на це увагу чужинців. У наслідок того, напр., Л. Колесса відома в Канаді й США як польська піяністка, а про О. Архипенка не тільки в університетських підручниках пишуть як про російського різьбаря, але й у самому Нью-Йорку (отже "під носом" у майстра) в Музеї модерного мистецтва біля його творів ще й досі видніє напис, що О. Архипенко — це *Russian sculptor*. Тим приємніше читати вже в першому реченні передмови Поля Сантенака, що Левицький є "українського походження".

При цій нагоді варто в'яснити ще одну справу: паризький "Українець" в ч. 19 (591) з 11 травня 1958, крім інших закидів, обвинувачує М. Левицького, нібито він "вкоротив у каталозі своє прізвище до "Лев" (мабуть на американсько-канадійську моду!)". Закид цей цілком безпідставний, бо мистецьким псевдонімом "Лев" наш мистець підписував свої праці ще 25 років тому у Львові і цього псевдоніму він постійно вживає й досі.

Про виставку М. Левицького паризьке "Українське Слово" (ч. 861) м. ін., пише:

"Виставка М. Левицького приємна різноманітністю сюжетів і кольоритом. Тим кольоритом, що з'єднав нашому мистцеві симпатії недоступного Парижу, що викликав захоплення такого тонкого критика як Сантенак. Приємна вона й композиційним багатством, у якому пробивається графізм Левицького. Французькі критики найбільше цінять у М. Левицького його портрети й образи з релігійними сюжетами. Вони мають рацію, бо в портретах Ніколь Паран і Роже Стефані наш мистець виказався великим майстром цього жанру. Годі не захоплюватися його візантійською суворістю в релігійній тематикі, що шасливо сполучується з невізантійським кольоритом і винятковою здібністю в композиції. "Зіслання Св. Духа" — це справді шедевр композиції... Криваво-червоним кольором підкреслює він дуже вдало трагізм, несамовитість чи велич моменту. Несамовито червоне сонце над канадійською предією підкреслює її небезпечність, що криється в просторі й посухах. Той же кривавий колір надає потрібного настрою великому образу "Князь Ігор напередодні бою". Рух кінноти в степу підкреслений тільки стилізованими засобами передати всю глибину сюжету. Дивлячись на цей образ, хочеться побажати М. Левицькому здійснити свій намір дати серію образів, об'єднану сюжетом

“Слово о полку Ігореві”. Була б це для Парижу не лише українська пропаганда, але й великий вклад в українське мистецтво”.

М. Левицький. Портрет Люби Кобрин.

Але даймо слово і французам. Ось декілька голосів фахової французької критики:

Згаданий Поль Сантенак у передмові до каталогу виставки пише:

“М. Левицький, який підписує свої картини коротко Лев, є українського походження, а одночасно громадянин Канади, де французьке мистецтво завжди високо цінять. Лев безперечно обдарований мистецькими здібностями і знанням свого фаху. Крім цього, він наділений духом незалежності й волею залишитися самим собою. Його образи виявляють інстинкт мистця і технічну певність... Проте мистець не цілком вдоволений своїми попередніми працями, які вважає надто реалістичними. Тому він почав підкреслювати й поширювати свій графізм, кладучи на своїх полотнах у м'яких контурах великі кольорові поверхні, часто чисті, завжди ясні... Мистець виробив тепер свій власний стиль через енергійну й надзвичайно живу лінію в розмалюванні, як рівнож через кольорит, опертий на дійсності, а однак нав'язаний ліризмом маляра. Індивідуальність мистця особливо яскраво виявляється в релігійній композиції “Зіслання Св. Духа”. Пречиста, одягнена в білі й червоні шати, займає чосто немов би людської корони, зображеної постатями апостолів, які підіймають голови до Божої Матері. У тій композиції, яка радше нагадує вітраж, тепло кольорів, де червоний переважає, в'яжеться тісно з

силою експресії. Бо ж Лева, коли б він не був таким уперто незалежним мистцем, можна б долучити до експресіонізму. Його експресіонізм ще більш підкреслений у його “Пієта”, де обличчя Богоматері й св. Івана, як і їх постаті, насичені таким патетичним сентиментом”.

Роберт Вріна в журналі “Артабан” (ч. 55) пише:

“Мирона Лева представляє публіці наш невіджалуваний приятель Поль Сантенак (помер напередодні відкриття виставки — ред.), який таким чином дав останній доказ своєї відданості й широти для справжніх мистців, ентузіазму до творів безпретенсійних, відважних, індивідуальних.

Цей маляр має дар блискучого кольориста, у нього є певність свого знання й любов до широкої та експресивної тематики. Його притягає сильний і виразний графізм, дуже простудійований в експресіоністичному дусі. Портрети його без перевантаження і живі, пейзажі стверджені справжньою поміркованістю, а релігійні сцени віднаходять ритм та авторитет середньовічних творів”.

У часописі “Ар” (ч. 667) звітує Люс Октен:

“Немає сумніву, монументальне малярство надхнуло М. Лева на його теперішню манеру. Зокрема композиція відшукує симетрію, форми його стилізовані, їх він уживає для декоративності може надто часто й навіть у портретах. Кольорит живий, блискучий”.

“Ля Рев'ю Модерн” приносить чималу рецензію Рене Карвальо, у якій читаємо:

“Українське походження Мирона Лева безперечно вплинуло на його творчість. Воно дає їй близьку подібність до східного мистецтва, що виявляється в деяких творах, між іншим і в його картині, що представляє воїнів князя Ігоря, яка дозволяє нам подумати про асирійські фрески. Вона дуже стилізована й дає нам відчуття небуденності величчя зриву, підкреслену вібруючим акордом зеленої й червоної барви, що відбивається відгомоном і в інших його картинах.

“Ще яскравіше виявляється талант М. Лева в релігійних композиціях, а особливо в картині “Зіслання Св. Духа”, яка своєю змістовністю стверджує духовість і де той самий акорд роз'яснюється в білому одязі Богородиці, як також у картині “Пієта” з поміркованою драматикою.

У такому крайньому упрощенні мистець зберігає важливе місце для кольорів, які він подає забарвленими площинами зосереджених вальорів, щоб надати опуклості предметам (картина “Бики”). Ясно, що таке упрощення, застосоване в портретах, дає їм дозу твердості, але воно зате скріплює експресію і підкреслює характер моделю. Так М. Лев підкреслює особливість співачки Люби Кобрин з роз'ясненням волоссям і ясними очима. Часто він для тла дає в портретах краєвиди, як напр. у портреті танцюриста Роже Стефані, де модель виступає з ясного краєвиду Парижу.

Також інші композиції, портрети, краєвиди дають повне право на успіх творів цього мистця з Канади”.

“Л'Аматер д'Ар” з 25. 4. пише:

“Це вдала виставка, яку представив у передмові до програми наш невіджалуваний приятель Поль Сантенак... Велику кольористичну легкість знаходимо в містерійних творах з релігійною тематикою.

Картина "Зіслання Св. Духа" це твір, що стверджує мистця. Танцюрист Р. Стефані представлений у танковій позиції з вигнутим торсом у короткому моряцькому трико — білому в чорні смуги — цих кілька слів Сантенака допомагають нам зрозуміти талант М. Лева. Лінія й колір дають мистцеві емоції".

М. Левицький. Дикий Захід.

Жан Шабано в часописі "Ле Пентр" (ч. 164) стверджує:

"М. Лев є канадійським громадянином українського походження. Це походження пояснює його любов до іконописання, а французькі впливи, що панують у Канаді, пояснюють якість експресії і дар кольориста. Його дуже виразний стиль, ясна палета, сильно впорядкована структура творів — ось найвищі козири цього вдумливого маляра, що має дар до декоративного стінопису".

"Л'Енформасьйон" з 26. 4. повідомляє:

"Лев є українського походження, канадійський громадянин. Зрівноважена ясність його палети, його просторий графізм, чистий і гнучкий, служать багатогранній творчості, яка йде від релігійних сюжетів (де він схиляється до експресіонізму) до портретів, повних великої правди, проходячи через паризькі пейзажі".

У журналі "Mask & Visage" (Маски й обличчя) за квітень ц. р. читаємо:

"Галерія Рор Вольмар показала нам незвичайно цікаву виставку канадійського маляра Мирона Левицького, для якого свою останню передмову написав покійний Поль Сантенак: "В усіх картинах Левицький дає світло за допомогою кольору. Він справді має свій власний персональний стиль, надхнений ліризмом і опертий на правді". Я тільки додаю, що на такій солідній підставі буйно розквітає творча уява Левицького".

І, нарешті, одна з найприхильніших рецензій у журналі "Le Nuvell Literer" (ч. 1601, 8 травня, 1958):

"Мирон Лев у галерії Рор Вольмар-Бургонь розподілює обрисованою формою широкі площини кольорів, його портрети, особливо знаменитий портрет Люби Кобрин, є обдаровані тими ж декоративними вартостями, яких не цурався сам Матіс у шуканні їх у своїх картинах".

Редакція "Нових Днів" широко вітає з цими досягненнями свого співробітника, Мирона Левицького, та бажає йому якнайкращих успіхів і в майбутньому.

МИКОЛА КОСТЬОВИЧ ЗЕРОВ

(Спогад)

Моя перша зустріч з Миколою Костьовичем Зеровим була року 1923 в Київському Кооперативному Інституті, де я була студенткою, а М. К. викладав історію української літератури.

Немає слів, які б могли висловити те захоплення і духове піднесення, яке ми, студенти того часу, мали від тих неоцінених і незабутніх лекцій. Серед мало цікавих фахових, а також примусових політичних дисциплін, які нічого не промовляли до нашої душі, лекції М. К. були тим вічно живим соняшним промінем, який зогрівав наші душі й кликав до вищих ідеалів. Не могло бути й мови про те, щоб хтось з нас міг не бути присутнім на лекції М. К. Лише тяжка недуга, або якість несподіване нещастя, могло позбавити когось з нас такої великої духової насолоди, яку ми мали від кожної його лекції.

НОВІ ДНІ, ЧЕРВЕНЬ, 1958

Пригадую собі велику аудиторію, завжди переповнену студентами, не тільки нашого курсу, а й студентами старших курсів, які не мали змоги в свій час прослухати курс історії української літератури у викладі М. К., тому, що лише року 1923 він вперше почав викладати в нашому Інституті. Дуже часто не було де сісти і студенти стояли, але не лишали викладу.

Завжди точно, без найменшого запізнення, у дверях з'являвся М. К., привітний, скромний і ввічливий. Аккуратно одягнений, у чорному, англійського крою пальті з оксамитовим, чорним ковніром, чорному убранні дореволюційного часу, у білій сорочці з краваткою...

Ми не встигли часом очей підвести від конспектів, як М. К. уже був на катедрі. Його погляд хвилинку спинявся на аудиторії. А вона була така різноманітна й важка. Тут були люди з усіх сторін України. Селяни в жовтих і білих кожухах і свитках, які просто з села, з організації Комнезаму одержали відрадженьня до вищих шкіл. Це були пе-

реважно старші люди, які багато років самі вчителювали на селі, а тепер приїхали до вищих шкіл учитись. Тут були зовсім молоденькі, які закінчили середню школу і безпосередньо вступили до вищої школи. Тут були молоді і старші робітники, яких відрядили фабрики спочатку до робітничих середніх шкіл, робфаків, а потім, після закінчення їх, вони перейшли до вищих...

Студенти мали від 18 до 30 років, а то й більше. Авдиторія була з різною підготовкою, а часом і зовсім без неї в галузі літератури. Авдиторії в той час не опалювалось, бо не було чим. Так усі й сиділи: хто в кожухах, хто в свитках, хто в плащах і куртках. Нікому не було холодно, бо те, що ми чули на викладах, зогрівало наші душі палким вогнем і переносило в інший світ, де наші письменники вчили людство боротись за вищі ідеали, які тоді так були потоптані.

Після короткого, хвилювального погляду на авдиторію М. К. немов би всі наші душі прибирав у свої руки. Ніби якийсь невимовний струм проходив від нього до нас і ми всі були в його полоні, були немов би зачаровані. Коротка назва теми викладу і з уст М. К. образ за образом накреслювалась доба до якої належав той чи інший письменник, його світогляд, головні теми його творів, а далі й самі твори М. К. деклямував з пам'яті твори того чи іншого письменника, не тільки поезію, але й прозу. Не можна було не дивуватись яку невимовну силу мала ця світла й прекрасна людина і яку величезну пам'ять мала вона, щоб могли всі визначніші твори кожного письменника деклямувати нам з пам'яті.

До того всього М. К. володів великим даром слова і вмінням викладати все найцінніше і найголовніше в такій формі, яка не тільки не втомлювала слухачів, а навпаки — все більше й більше її захоплювала і розгортала перед нею стільки цікавого і неповторного матеріалу.

М. К. викладав завжди з пам'яті. Ніякі конспекти не лежали перед ним, і його течка ніколи не відкривалась. Світлий погляд його ясних очей з таким же відкритим чолом, був завжди з нами. А слова й думки одна за одною лились з його уст, немов би в його голові працювали цілі друкарні. Так ясно й послідовно думка за думкою була висловлювана і западала нам глибоко в душу. В кожну лекцію М. К. вносив щось свіжого і нового, завжди цікавого і неповторного, лише йому одному властивого.

Уся та, така різноманітна авдиторія зовні й духово, була однаково захоплена тим, що чула. Після викладу, де тільки збиралась група студентів обговорювалось усе прослухане з великим піднесенням. Ми називали М. К. "Наш Юлій Цезар". Ця назва так назавжди й лишилась у нашій пам'яті.

— Ви вчора не були на викладі Юлія Цезаря? Ой, як же ви багато загубили!

І бідний студент, який був відсутній на лекції з таким жалем дивився і думав, що то певно була найбільша втрата з того, що мав він під час навчання того курсу.

Не дивлячись на те, що авдиторія була з різною підготовкою і викладати було не легко, М. К. із цього становища знаходив вихід. Він давав додаткові лекції студентам, які були мало обізнані з предметом. Робив це завжди з охотою і приємною усміш-

кою, так ніби ті додаткові лекції не забирали у нього часу й сили. Його обережний і лагідний підхід до кожного студента, зворушував не одного з нас. М. К. був неоцінений педагог, він мав у собі силу і велич духову, перед якою всі ми низько схиляли голови.

Ми не тільки слухали М. К. у нас в інституті, але з охотою ходили слухати його викладів до Інституту Народної Освіти (ІНО). І не тільки ми, а майже всі студенти всіх вищих шкіл Києва знали де викладав М. К., що викладав і коли. Лишали свої лекції, коли мали змогу, і поспішали до ІНО послухати нашого дорогого "Юлія Цезаря".

Пригадую собі один випадок, який трапився зі мною під час такого бігу до ІНО. Усі ми добре знали, хоча годинників багато з нас не мало, що коли після кінця лекції у нас, як задзвонить дзвінок, швидкою ходою вирушити до ІНО, то можна було встигнути на початок викладу. Це ми всі вже перевірили на протязі довшого часу.

Одного разу я із своєю товаришкою, Катериною М., вирушили до ІНО. Було по сьомій, накрапав осінній дощик. Пробігли частину Бульварно-Кудрявської, Гоголівської і подались на фундуклівську гору. Ми майже бігли і ось раптом я за щось зачепилась на хіднику й почала шкутильгати. Ледве дійшла до ліхтаря й побачила, що корок на одному з моїх черевиків відлетів зовсім. Ну й що ж було робити? Я в розпачі промовила до Катрі: "Поспішай далі сама, бо можеш спізнитися". Певно багато тої розпачі було в моїх словах, її відчула моя вірна товаришка й відповіла: "Одна я не піду і тебе тут не лишу. Ходім разом!" — "Як же я піду без корка? Це неможливо, в освітленому ІНО, всі відразу помітять". Але Катря мене вмовляла: "Ну, чи ж вартий якийсь там корок старого черевика такої уваги, щоб через нього не почути викладу "Юлія Цезаря"? Подумай! Ходім! Я піду перша, а ти за мною". Ми трохи спізнились, тим краще. Нікого не буде на коридорах, а в авдиторію увідемо задніми дверима і там десь сядемо, чи станемо і ніхто нічого не помітить". Я не могла їй відмовити і ми пішли, шкутильгаючи, до ІНО.

Виклад уже почався. Ми тихенько підійшли до задніх дверей, потягнули — вони були замкнуті. Староста курсу певно замкнув їх, щоб не заважали слухати лекцію такі "аматори", як ми, тобто чужі студенти. Підійшли тихенько до других дверей, які були напроти катедри, вони мали маленьку щілину, а крізь неї ми чули голос М. К., який деклямував "Мойсея" Ів. Франка. Притулились до дверей і, о жаж! Двері рипнули! За дверима спинилась деклямація. М. К. промовив: "Увійдіть"! Що було робити? Мусіли входити, Катря перша, а я за нею, шкутильгаючи. Попросили пробачення за спізнення і одержали приємну відповідь: "Гостям завжди раді". Так промовив М. К., ніби ми нічим не завинили перед ним і він не спинив викладу.

А який контраст нас зустрів з боку студентів! Усі спинили на нас свої ворожі погляди, бож ми вчинили найбільший злочин — перешкодили їм слухати виклад! Ніхто не посунувся і не дав нам місця. Ми мусіли йти до задньої стінки, щоб десь там стати. Йдучи отак, шкутильгаючи, я горіла від сорому й хвилювання за свій зовнішній вигляд.

Раптом ззаду почула лагідний голос М. К.: "Товаришко, у вас, здається, нога болить, мій стілець до ваших послуг"! (М. К. ніколи не сідав під час викладів). Це було так несподівано, я лише встигла промовити "Дякую", а вже моя товаришка підбігла до катедри і несла стілець, який поставила поруч перших лавок біля стіни. Я сиділа й була щаслива, що можу палаюче чоло притулити до холодної стінки.

А в залі ніби нічого й не трапилось. М. К. ніби й не спинявся, продовжував декламувати "Мойсея" з того самого місця, де спинився. За кілька хвилин ми вже забули за того зламаного корка й за ворожі погляди студентів чужого ВУЗ-у. Перед нами лише був світлий образ М. К. і його слова — вірші нашого великого поета.

На протязі своїх студентських років я чула М. К. не тільки у себе в Інституті та ІНО, яке часто відвідувала, а також чула його на науково-літературних засіданнях в Академії Наук.

Скрізь, де я бачила й чула М. К. він був один і той самий: скромний, висококультурний, глибоко-надхненний, величній і сильний духом, неоцінений педагог і літературознавець, палкий промовець. Був обдарований всебічним талантом. Такі, як М. К., народжуються не часто. Їх природа не щед्रो дарує людству.

Ми, студенти того часу, жили й горіли всіма тими ідеями, які так майстерно і глибоко висловлював нам на викладах наш дорогий і незабутній "Юлій Цезар". Всі ми готові були йти з ним у який завгодно бій. Ми вірили його світлим думкам, які виховували нас в національно-патріотичному дусі, такому далекому від того, що нас оточувало й було таке чуже і далеке нашим палким юнацьким серцям.

Нехай мої короткі спогади про дорогого і незабутнього професора Миколу Костьовича Зерова будуть маленькою китицею квітів на його невідому, але всіма нами оплакану й дорогу могилу!

Травень, 1958.

О. К.

НАРАДА МОВОЗНАВЦІВ

Три дні у великій конференцзалі Академії наук УРСР у Києві тривала регіональна лексикографічна нарада з питань укладання тлумачних словників скликана Інститутом мовознавства ім. О. О. Потебні Академії наук УРСР. Крім мовознавців, що прибули до Києва з Москви, Ленінграду, Харкова, Львова, Житомира, з Білорусії і Молдавії, з республік Середньої Азії і прибалтики, у нараді брали участь письменники, працівники видавництва, наукові співробітники Української Радянської Енциклопедії, представники преси.

Головним питанням наради було обговорення проспекту тлумачного словника української мови, підготовленого Інститутом мовознавства імені О. О. Потебні Академії наук Української РСР.

Потреба у виданні українського тлумачного словника назріла давно. Українська лексикографія, маючи перекладні, орфографічні, термінологічні та інші словники, майже не знає словників тлумачних. Між тим, словники цього типу конче потрібні для опанування багатством мови, бо дають найширші відомості про кожне слово: пояснюють його значення і відтінки, його граматичні форми, наголоси, випадки відхилень тощо.

На першому засіданні після відкриття наради директором Інституту мовознавства Академії наук УРСР академіком АН УРСР Л. А. Булаховським з доповіддю про проспект тлумачного словника української мови виступив старший науковий співробітник Інституту мовознавства АН УРСР П. Горещький.

— Тлумачний словник сучасної української літературної мови запроєктовано на 10 томів, — сказав він. — Цей словник включає такі елементи: широко представлену в українській мові лексику і фразеологію; граматичні форми внесених до словника слів; тлумачення слів; ілюстративні приклади до слів; документацію ілюстративного матеріалу.

Докладно розповідаючи про методи і порядок складання словника, П. Горещький виносить на роз-

гляд наради питання про розкриття етимології слів та ряд інших важливих питань.

Обмінюючись думками щодо проспекту, О. Кундзіч, Л. Паламарчук, П. Плющ, М. Пилинський, Л. Гумецька, О. Бабкін та інші висловили ряд цінних зауважень і доповнень до проспекту, зокрема, щодо розширення реєстру слів, розмірів словника та його побудови.

У наступні дні тривало обговорення проспекту і розгорнулася дискусія з теоретичних питань лексикології і побудови тлумачних словників.

Цікаві повідомлення з теорії лексикографії зробили О. Ахманова (Москва), проф. П. Даль (Латвія), академік АН УРСР Л. Булаховський та інші.

Завідуючий словниковим сектором Інституту російської мови Академії наук СРСР О. Бабкін (Ленінград), розповів про стан лексикографічної роботи в Чехословаччині, а директор Інституту історії мови і літератури Молдавського філіялу Академії наук СРСР А. Борщ познайомив учасників наради з справою видання словників у Молдавії і Румунії.

Мовознавці Білорусії, Литви, Латвії, Естонії, Узбекистану поділилися досвідом складання словників у своїх республіках та досягнення у галузі лексикографії.

Нарада ухвалила залучити до складання словника широкі кола спеціалістів і громадськості республіки.

Нарада визнала також необхідним створити, крім повного словника української мови, короткий — однотомний, щоб найближчим часом задовольнити загальну потребу в словникові найуживаніших слів. ("Літ. Газета", 13. 5. 1958, Київ.)

ЯК ОСЯГТИ ВІЧНОГО ЩАСТЯ? (З китайської мудрости)

Якщо хочеш бути щасливим на одну годину, то впийся. Коли хочеш бути щасливим три дні — оженися; коли хочеш бути щасливим вісім днів — заколи свиню і з'їж її; якщо хочеш бути щасливим ціле життя — навчися ловити рибу.

Любімо, шануймо рідну мову!

Нижче передруковуємо з "Літературної Газети" (Київ, 20 травня, 1958 року) статтю Антона Хижняка "Любімо, шануймо рідну мову"! Ця стаття може стати в пригоді нашим письменникам і журналістам, а також вона допоможе уявити ті процеси, які відбуваються в житті українського народу сьогодні: безперечно, що така стаття на сторінках "Літературної Газети" була виключена ще кілька років тому.

Стаття передруковується без змін і скорочень. Викинули ми з неї лише кінцівку, яка нічого спільного із змістом статті не має, а є лише голословним захвалюванням "ленінської національної політики", яка, мовляв, уможливила розвиток нашої мови. З тієї кінцівки можна зробити висновок, що в Україні ще далеко до кардинальних змін — там і досі панує страх за життя, бо інакше автор цієї назагал хорошої статті і редакція "Літ. Газети" не друкували б отих гідних дифірамбів окупантові. Приблизно хоч те, що вони зведені в одне місце і подані окремим розділом. Це теж чималий досяг...

Редакція

У товариських розмовах ми, письменники, часто торкаємось хвилюючої теми — про підвищення майстерності. І, звичайно, найбільше йдеться про мову, бо мова є основою, першоелементом літератури. Саме про мову багато говориться й на письменницьких зборах, у творчих секціях, при зустрічах з читачами.

Мовні багатства безмежні, вони не сховані десь у потаємних коморах, і користатися ними може кожен. Бери, черпай пригоршми ці скарби і, як працьовитий майстер, відшліфовуй дорогоцінні самоцвіти — слова, вставляй в оправу — твори, і нехай читачі милуються коштовними літературними перлинами. Недарма видатних письменників називають чарівниками слова. Адже справді художні твори хвилюють серця людей, і не одне покоління гортає в захопленні сторінки тих книг, у яких за допомогою слова вірно і по-мистецькому змальовані люди, їхні переживання, показано широкий світ людський.

Безладно напхані у фрази слова відразу приречені на смерть. Анемічні рядки нездатні викликати відгук в душі читача. Слово, словосполучення завжди повинні бути на місці, повинні діяти. Не випадкова у Маяковського активна форма вислову щодо його власних віршів, — поет розгортав парадом сторінки свого війська і йшов вздовж фронту рядків; кавалерія дотепів у нього підняла відгострені списи рим.

Слово в руках письменника є тим матеріалом, за допомогою якого він, як скульптор, мусить ліпити художній витвір. Слово в творі має виблискувати всіма кольорами веселки. Клясики літератури лишили нам у спадщину неоціненні скарби. Велич геніальних творців полягає в тому, що вони вміли вибирувати в мові свого народу золоті зернятка слів і в поті чола споруджувати стрункі палаци безсмертних творів.

На наш сором, мусимо відверто признатися, що ми, літератори, не завжди вміємо користатися багатствами мови, не завжди шануємо слово, не зав-

жди відчуваємо його внутрішню глибину й красу.

Незабаром відбудуться письменницькі з'їзди — у нас, на Україні, республіканський і в Москві — всесоюзний. На з'їздах розгорнуться творчі дискусії про майстерність, напевно чимало виступів буде присвячено мові. У цих нотатках хочеться поділитися деякими думками саме про мову, про прищеплення молоді полум'яної любови до рідної мови. Нам усім слід замислитися над тим, чому і критика і читачі часто слушно докоряють, вказуючи на сірість, одноманітність, невиразність творів.

Підстави для таких докорів є. Варто подумати над тим, що в молодих літераторів, які дебютують першими книжками, дуже обмежений запас слів. Чому так трапляється? Та, очевидно, тому, що ми мало поринаємо в море рідної мови; є серед нас товариші, які обережно бродять у черевиках поблизу ледь помітних струмочків, біля берегів мілководних мовних річок. Що вже говорити про такі прогулянки, коли ми часто не утруднюємо себе тим, щоб витратити енергію на відшукування джерел мови. А джерела ці в народі. Століттями народ плекав, викохував свою мову, і усім тим, що маємо зараз, ми завдячуємо попередникам. Нашим священним обов'язком є не тільки завжди зберігати благородне почуття подяки дідам і прадідам, а й далі розвивати квітучий сад нашої мови. А для цього нам дано всі можливості.

Кому ж, як не літераторам, ретельно дбати про розквіт мови! Пригадалася недавня зустріч в мартенівському цеху Ждановського заводу-велетня „Азовсталь". У величезних печах вариться сталь. Одні бригади вже випустили сліпучо біле вариво, інші пильно стежили за своїми агрегатами. Чорноокий майстер нахилився близько і, намагаючись перекричати стоголосий гуркіт машин і механізмів, по-дружньому спитав: "Отак і вам доводиться варити свої слова?" Ні іронії, ні глузування не відчувалося в цьому товариському запитанні. Можна було вважати, що сталевар порівнював свій труд з нашим письменницьким трудом. Та так воно й є. Сталевар висловив дуже глибоку думку, — мабуть-таки важко доводиться письменникам в їхньому цеху, „варити" слова для творів нелегка справа. Як багато літературних плавок не дають бажаних результатів, як часто доводиться зустрічатись з браком у наших книжках!

Здавалось би, чого ще треба. Молода людина закінчила десятилітку, потім вуз, опанувала висоти науки і тепер спокійно може зайнятися літературою. Чи так воно? Мабуть, не так. Студентська лавка не є ще тим трампліном, за допомогою якого можна зробити вправний стрибок у літературу. Мало обрати важливу тему, потрібно, щоб вона була втілена в справжні художні образи, потрібно, щоб мова в творі була яскравою, барвистою, багатою.

Аксіомою є твердження про те, що письменник мусить знати життя, мусить добре знати і відчувати те, що хоче зображувати. Але самого знання мало, потрібен іще художницький талент, а талент немислимий без майстерного оволодіння словом.

Читання підручників не дасть повного обсягу знання мови. Можна завчити правила, запам'ятати специфічні терміни, ознайомитися з римами, інверсіями і консонансами, але не знати досконало мови. Можна зазубрити, що таке гекзаметр і літота, а стояти далеко від словесних багатств мови. Хай читач не вважає ці парадоксальні припущення за якісь крамольні речі. Боронь Боже, я не проти того, щоб літератори мали вищу лінгвістичну підготовку. Письменник мусить все життя вчитися. Я маю на увазі таке знання письменником мови, яке дає йому можливість бездоганно володіти нею.

Не маю наміру робити тут аналізи народньої і літературної мови — штучний перегорожок між ними немає. Літературна мова — мова книжок, художніх творів — найкраще, найкрасивіше з мови народньої, вона ввібрала в себе все найцінніше. Отож і треба повсякчас бути в гуші народу, вчитися в народу.

Яке почесне покликання викладача — прищеплювати любов до рідної мови! Як вдячні часто бувають ті, кому їхні вихователі, старші за віком люди, розкривають незбагненні досі глибини мови, привчають її любити. Остап Вишня тепло, з пошаною згадує про такого свого вихователя: "Лікар, з яким я працював, розкрив передо мною красу української мови і багато мені допоміг у її вивченні". У душу юнака запали плідні зерна, щоб заколоситися рясним врожаєм, який Остап Вишня збирав протягом всього життя і безперестану вчився. Він жадібно всотував у себе кожне нове для нього слово, кожен вираз. "... Прислухався, — писав він. — Прислухався і в трамваях, і на базарах, і по ярмарках, і по поїздах... і записував".

У народі черпали і черпають письменники натхнення, народна мова збагачує їхню палітру. Леся Українка в одному з листів сповіщала, що протягом чотирьох місяців записала від однієї дівчини півтора народних обрядових пісень. А прекрасний її твір "Лісова пісня" виник у результаті слухання казок, переказів, легенд. Зворушливо згадує поетеса у вірші "Як я люблю оці години праці" про бабусю, яка розповідала старі легенди.

Українська мова багата й поетична. Її приваблює красу, ніжність і милозвучність втілили у своїх поезіях найвидатніші наші поети. Через тяжкі випробування пройшла вона в страшні часи передреволюційного лихоліття, царські сатрапи забороняли українське друковане слово, чинили всякі перешкоди. Незважаючи на це, мова жила. Народові віддав своє могутнє слово Тарас Шевченко, у своїх гнівних поезіях він нещадно картав царів, панків і підпанків. Леся Українка порівнювала поетичне слово з твердою крицею. Михайло Коцюбинський старанно вив'язував мереживо своїх чудових новель. До нестями закоханий у рідну мову, він був уважний до кожного слова, тонко відчував його звучання. Знамените "Інтермеццо" — музика в прозі, неповторна симфонія:

"А я все йду, самотній на землі, як сонце на небі, і так мені добре, що не падає між нами тінь когось третього. Прибій колосистого моря йде через мене кудись у безвість.

Врешті стаю. Мене спинає біла піна гречок, запашна, легка, наче збита крилами бджіл. Просто
НОВІ ДНІ, ЧЕРВЕНЬ, 1958

під ноги лягла співуча арфа і гуде на всі струни. Стою і слухаю".

Він захоплювався мовною стихією. І ще в ті часи, коли західні області були відірвані від України, намалював хвилюючу картину з життя гуцулів — "Тіні забутих предків", відтворивши своєрідність галицького життя. Як допитливий дослідник він прислухався до говірки людей, ходив гірськими плаями, нотував побачене й талановито зобразив усе це в повісті. Його записи в подорожніх блокнотах були етюдами до майбутнього полотна, і тепер, коли порівнюємо ці записи з повістю, бачимо, як майже без змін лягли в твір окремі рядки про холодний Черемош і чорні смереки.

Багато чого вчать наші попередники, багато хорошого є в українській радянській літературі. Чимало книг наших сучасників завоювали широке визнання, і цим пишається наш народ, пишається тим, що в братньому Китаї зачитуються твори українських письменників, тим, що в Софії і Празі видаються ці твори.

Проза наша зросла, змужніла, і кращі її твори несуть у собі зримі ознаки українського національного кольориту. Чітко окреслити ці ознаки не завжди вдається. Вони і в побуті, і в зображенні характерів, і в особливостях, притаманних українській мові. Вдумливий майстер глибоко відчуває все це, і під його пером картини стають живими, переконливими. Невимушено летиться розповідь, і читач гаряче сприймає описувані події, вірить авторові.

Роман Олеся Гончара "Таврія" цікавий саме правдивістю зображення життя українського села напередодні першої світової війни і революції. Не завадить навести кілька місць з "Таврії", які свідчать про точність і об'ємність письма Гончара. Нечаче мало написано, а як багато сказано. Гончар володіє секретом живописання, він ретельно вималює деталі, освітлює їх і нічого не залишає в тіні. Читач не пробіжить байдужим поглядом по сторінках, автор змушує його заглянути в кожен рядок. Досягає Гончар цього своєю хорошою, карбованою мовою: у творі нема нічого зайвого, все на своєму місці. І не протокольний сухий запис, як буває у декого, заповнює розділи, а пристрасна розповідь про долю людей, за яких вболіває автор.

Сільські дівчата-білячки потерпають, доля не всміхається їм, і майбутнє не віщує нічого приємного. Які мовні засоби обрав О. Гончар, щоб повідати сувору правду про горе? Наче кобзар чи старенька бабця скаржаться на долю, обурення чутється в їхньому голосі, а в кінці вони пробіють бадьоро посміхнутися, щоб потім знов насупити брови, гнівно підвишити голос.

"Переляк минав, — читаємо ми, — але надовго заставалося на душі тяжке кривдне почуття своєї бупляцької безпритульності. Чим вони, зрештою, заявили перед Богом, що, кинувши близьких і рідних, мусять іти десь з топами на плечах, дражнити чужих собак? Хіба з добра віються оце в білі світи? Чорні непросипні злидні погнали їх з рідних помівок. Змалку працювала з них кожна, не шкодуючи сил. Ще тоненькими рвученнями, якими б гратися в кукли, вже крутили товсті перевесла, в'яжучи хліба на поденшині. Ще не видно було їх, піллітків, серед високих прядив, а вони, моторні.

вже умлівали там, в гарячій п'янкій гушавині, беручи комусь плоскінь... Не ледащими повиростали, всяку роботу вміють робити оці дівочі розвинені руки: зв'яжуть снопа — буде, як вузлик, виведуть нитку — забринить струною, вишиють рушник — горітиме, мов жива калинова гілка! Скільки вже встигли до своїх сімнадцяти весен переробити, що, здається, озолотитись могли б! А де воно? Все пішло то на податі, то на борги, то на оренди. У чужих скринях пріють їхні полотна, а вони, безприданниці, сидять тепер край шляху, гризуть кам'яні свої заробітчанські сухарі, змочені сльозами”.

Переконалива картина? Так. Наче бачиш перед собою живих дівчат-страдниць. Автор талановито змалював їх словом, вони наче перед нашими очима сидять край шляху.

Данькового батька самосудом убили місцеві багатії в грозові дні революції 1905 року. Гірка сирітська доля. “Ріс хлопець сам, як гусеня на воді, без особливого догляду, нікому було з ним панькатись. Вустя все літо бавила чужих дітей, а мати з Мокриною не вилазили з поденщини...”

...Якось уже після Покрови Яресьчиха, повернувшись увечері з економії, з подивом дізналася, що син її віднині школяр; пішов і сам записався до школи.

— Де ж тобі, сину, тепер обувачки брати?

— Не турбуйтеся, мамо... Якби тільки вчитель дозволив босоніж заходити до кляси... Я й босий зиму перебігаю”.

І в цьому уривкові видно хист письменника.

Іноді можна почути таку репліку:

— В оглядах і критичних статтях лають тільки молодих, а як дійде до письменників з іменами, відразу автори боязко обходять їхні невдалі твори.

Думаю, що жажатися таких закидів не слід. Хіба встановлено якісь неписані правила, за якими початкуючих авторів обов'язково треба обкурювати фіміямом, навіть тоді, коли твори у них невдалі? А хіба недолугі книги “маститих” не підлягають серйозній критиці і не зазнають її?

Думаю, що не візьму гріха на душу, якщо в цій, ніби некритичній, статті, скажу кілька прикрих слів на адресу двох молодих. Обидва ці поети видали торік перші збірки віршів.

На початку вже було сказано про дуже обмежений словник наших молодих письменників. Бідні записи слів виявляємо і в поетів Василя Колодія і Юрія Стадніченка.

“Вітрам наперекір” — так називається книжечка Василя Колодія, випущена Львівським книжково-журнальним видавництвом. Не вдаючись до загальної оцінки збірки, хочу порадити поетові більше і наполегливіше вивчати мовні багатства, поширювати свій лексикон, бо мовна збідненість дається йому взнаки.

Його хороші, проникливі поезії програють від наявності в них незграбних рядків і строф. У вірші “Стихла буря” раптом з'являються рядки: “Сталось так, що я і не підстежив, як до мене юність підійшла”. Так само незграбною є й строфа “а на дальніх фронтів дорогах в медсанбаті ще її зустрів. Певно, встав тому тоді на ноги і блукаю нині між дубів...” Читач не буде дякувати за такого вірша. Не сподобається йому й поверхово-недбале змалю-

вання переживань дівчини, яка вирішила поїхати до свого коханого: “Щоб себе з землі диханням злити, працювати поруч, де Петро, землю цю примусити родити втрое більше — людям на добро...” Не треба доводити, що це звичайнісінькі прозаїзми, а автор втискує їх у поезію. Отаке нечемне поводження з словом виникає тоді, коли нічого сказати, а в результаті бачимо, що слова помстилися поетові. Саме так вийшло з строфою у вірші “Гей там, над долиною”. Кілька разів читаєш і не можеш зрозуміти, що ж хотів сказати автор про побачення хлопця з дівчиною: “і за руки взявшись, як тоді, ти вже не розплачешся при біді”. Тут уже явний алогізм, останні чотири слова вжито тільки для рими.

Поетичний подвиг Тараса Шевченка є для всіх нас прикладом. Великий поет шанував слово, і коли він писав: “Думи мої, думи мої, лихо мені з вами! Чому стали на папері сумними рядами?..”, то виводив кожную літеру кров'ю серця. Він не докоряє думам за те, що вони стали сумними рядами, а по-батьківському, ласкаво, як тільки може ставитися люблячий батько до своєї дитини, звертається до поезій, дум: “Квіти мої, діти! Виростав вас, доглядав вас...”

Самі того не розуміючи, молоді поети нехтують заповіт геніяльного Кобзаря, вони не доглядають своїх поезій з тією дбайливістю, з якою доглядають дітей матері, і незугарними, непричесаними пускають свої твори на сторінки журналів і книг.

Юрій Стадніченко один з наймолодших літераторів (пишу саме так, бо в Спілці письменників України не набереться й десяти чоловік віком до 30-ти років), — йому двадцять дев'ять років. Приємно читати його вірші про донецьких шахтарів, хвилюють і деякі ліричні поезії. Та не все гаразд в поетичному господарстві Ю. Стадніченка, часто надибуємо тут неохайність. Його книжечка, випущена Харківським обласним видавництвом, тонесенька, мініатюрна, віршів небагато. Щоб прочитати її, треба витратити кілька хвилин. Значить, читач проковтне її, як кажуть, одним подихом. Що ж лишається після читання? Гуде вельми вітер в книжці, — аж надто вже часто зустрічається це слово в збірці.

“Вітер снігом повівся”. Через сторінку — “вітерець донецький вечоровий тут пахне полином і чебрецем”. Перебігаємо очима два вірші і в третьому знов “вітерець повіває квітневий”. У вірші “На ріці” взагалі вітрові надано якісь загадково пригодницькі функції: “Ми мандруєм далі шляхом вод повз німі, розложисті дерева, і веселий вітерець пригод(!?) з весел зносить краплі кришталеві”. Йдемо далі і зустрічаємось з “рвучким диханням вітру”. На сусідній сторінці в іншому віршеві: “Проносить вітер над землею хмарок пухнасті острівці”. Поминули кілька віршів, і той же самий “вітерець пустотливий гуляє”. Потім “голубить вітер між буйних трав квітки барвисті”, і знов-таки на сусідній сторінці: “прислухаюсь під вітровий спів”.

Я аж ніяк не хочу запевнювати, що на вживання образу вітру в поезії накладено вето. І вітер, і всі інші стихії природи мають незаперечне право на появу у віршах. Але надмірність у будь-якій справі завжди шкодить.

Неминуче напрошується висновок про досить обмежений запас слів у молодого поета.

Саме в зв'язку з цією розмовою про мовні скарги важко утриматися від спокуси, щоб не процитувати проникливі слова Максима Рильського з його вірша "Мова":

Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам,
Хоч і живе своїм живим життям.

Велику частку провини за мовну убогість треба з молодих поетів перекласти на дорослих дядь. Глянемо правді в очі і відверто скажемо, хоч це буде й неприємно працівникам Інституту мовознавства Академії наук Української РСР. Дорогі товариші мовознавці! Невже ви вважаєте, що працюєте на повну потужність? Невже ви думаєте, що для солідного колективу потрібні довгі десятки років для випуску Українсько-російського словника? Щоб не бути голослівним, наведу факт. П'ять років тому вийшов перший том цього словника, і марно чекають передплатники появи другого тома. Громадськість республіки має підставу обурюватися волячими темпами роботи інституту. Хоч це й здається декому нечемним, але в даному разі можна безсумнівно вжити вираз "волячі темпи", він пасує до неповоротних людей. Для паралелі згадаймо видання "Большой Советской Энциклопедии", — протягом десяти років вийшло п'ятдесят величезних томів, а наш інститут п'ять років пореється біля чергового тома. Ану вдаймося до елементарної арифметики, що покажуть цифри? Хай пробачать товариші за не дуже делікатний тон, але речі називають їхніми ж іменами. Дивує олімпійський спокій президії Академії наук УРСР. Чи може члени президії вважати таке становище нормальним?

Студенти, викладачі, та, власне, всі, кому дорога українська національна культура, і в листах до редакцій, і у виступах на всіляких зборах різко говорять про якість роботи Інституту мовознавства. І справа не тільки в строках випуску словників, хоч нам здається що й з тлумачним словником, про наступне видання якого вже оголошено, довго баряться в інституті.

Отут є нагода поговорити про виховання кадрів мовознавців. Багато хорошого і корисного зробили наукові працівники Інституту мовознавства. За це їм честь і хвала, цього ніхто не відбере. Але ще більшого досягли б вони, коли б їхня установа працювала чіткіше, тісніше була зв'язана з життям.

Про недоліки в роботі інституту слід говорити принципово. Одиниці дослідників, які є, не влаштовують таку велику державу, як Україна. Чи багато можна назвати молодих, які нещодавно зійшли з студентської лави і до самозабуття віддалися справі вивчення української мови? Щось мало чуємо ми про таких людей в галузі лінгвістики. А для порівняння можна взяти критику й літературознавство. Буквально за кілька останніх років на Україні з'явилось немало молодих критиків і літературознавців, імена яких вже досить широко відомі. А от

мовознавці не подають голосу. Де цікаві, ґрунтовні статті про мову, які б привернули увагу масового читача? Де бойові, запальні, полемічні друковані виступи науковців про нашу мову, що набули б широкого розголосу? Як не прикро, але треба визнати, що мовознавча думка скована сухою академічністю.

А все це призводить до того, що втрачається смак до мови, все більше поширюється казенщина, студентську молодь не запалюють привабливою перспективою віддати себе служінню науці про рідну мову. Як би не заперечували ті, хто не згоден з цією гіркою істиною, факт лишається фактом — невтішна картина у нас з підготовкою мовознавчих кадрів. Інститут мовознавства не став оперативним, ініціативним штабом і справді дбайливої підготовки кадрів і розробки важливих проблем. Мабуть, не випадково на місцях відчують це і починають самотужки розв'язувати невідкладні справи. Так в Одесі, наприклад, укладають збірник висловлювань українських письменників про мову.

А в Інституті мовознавства не тільки не беруться з вогником до розв'язання окремих нових важливих питань, а проявляють консерватизм до цінних пропозицій. На захист цієї тези розповім про одну не дуже приємну історію. Досі говорили пошепки про "ходіння по муках" автора словника синонімів Андрія Євгеновича Багмета, та, мабуть, доволі бавитися в піжмурки, і слід довести це до відома громадськості.

Ми говоримо про це тому, що хочемо зосередити увагу на животрепетній проблемі виховання молодих кадрів письменників, критиків, літературознавців, на прищепленні нашій молоді — учням, робітникам, колгоспникам любови до рідної мови. Адже не секрет, що подекуди втрачаються величезної вартості скарги — дуже цінні слова, які споконвіку вживалися в народі. Не звертаються до цих слів не тому, що вони віджили й стали архаїзмами, а тому, що якось випали з обігу певної частини людей.

А. Є. Багмет поставив собі за мету підготувати й упорядкувати "Словник синонімів української мови". Що й казати, благородний, високопатріотичний намір. Якщо логічно міркувати, то обов'язком Інституту мовознавства було приголубити цю людину, створити їй усі умови для довершення воїстину велетенської дослідницької роботи і якнайшвидше видати цей словник. Якою помітною подією в історії української культури був би вихід такої цінної праці. Скільки цікавого, потрібного, корисного знайшли б у цій книзі юнаки! Яку насолоду принесла б вона літнім людям, бо вони ще і ще раз милувались би перлами нашої мови. Без перебільшення можна сказати, що молодь була б безмірно вдячна, бо зустріла б на сторінках словника такі слова, про які вона може й не чула і які є звичайними, рядовими словами, так потрібними в розмовах, у книгах, у газетах. (Принагідно хочу сказати, як мені нещодавно доводилось давати довідки випускникам десятилітків про деякі слова: чимчикувати, лементувати, зичу, сокорити. Не знала людина цих слів. І в цьому немає нічого дивного — вчитель у школі не ознайомив з ними, у книжках юнак не натрапив на них, у сім'ї не чув). Зрештою, не

одне тепле слово привіту й подяки одержав би і автор і інститут від наших братів-українців, які живуть за рубіжем (в Румунії, Польщі, Канаді, США й інших країнах).

Як же поставилися в інституті до ентузіаста? Показанню. Не прислухалися до думки окремих працівників, які позитивно оцінили роботу А. Багмата, і рукописи... забракували. На тій підставі, що, мовляв, словник не синонімічний, а синонімічно-тлумачений, що, мовляв, мовами інших народів Радянського Союзу та й у зарубіжних країнах не було видання подібного роду чи виду, навіщо ж ризикувати і т. п., і т. ін. Треба, бачите, виробити якусь певну думку, якийсь певний погляд на профіль видання і т. ін. Словом, цінне починання потонуло в бюрократичних нетрях. Не хочу вдаватися до ґрунтовних досліджень, не хочу вступати в полеміку з аж надто обережними науковцями, але хочу сказати, що кожна культурна людина, яка любить мову, з радістю придбала б такого словника.

Хто його знає, чим керувалися товариші в інституті, та від настирливого автора в цій установі відхрестилися.

Минуло десять років, і в Москві з'явилася книга В. Ключової "Краткий словарь синонимов русского языка" (в 1956 році). Як же тепер бути з псевдонауковими трактуваннями про види і роди словників, трактуваннями, якими займалися в інституті мовознавства Академії наук УРСР? Як же бути з жупелом "ненауковості", яким лякали автора словника А. Багмата?

Вихід праці В. Ключової спростував, геть начисто відмів усі перешкоди, запопадливо влаштувані на шляху рукопису А. Багмата. Може хоч після цього схаменилися в інституті? Ні. Вдають, ніби нічого не сталося, ніби й не існує ніякого рукопису, ніби ніхто й не звертався з пропозицією.

Важко знайти причини упертої мовчанки працівників інституту. Може заважає ота сама "честь мундира", може тепер вже незручно визнати повне банкрутство вигадок про "недосконалість", "непотрібність" словника синонімів. Як би не було, а людина, яка віддала корисній праці не один десяток років, живе скромно в Полтаві і не відступила від свого. Андрій Євгенович Багмет продовжує поповнювати рукопис новими матеріалами, новими знахідками.

Записів, карток розробок у нього багато. Навіть побіжне ознайомлення з частиною його рукопису дає уявлення про серйозність наукової праці, якій він віддав велику частину свого життя. Досить для наочності навести такий приклад: на означення процесу мовлення упорядник дібрав групу слів, яка містить понад півтораєста нюансових різновидів.

Безперечно, ніхто апіорі не буде відстоювати вірність кожного рядка, кожної нотатки в рукописі. Напевне, як і при підготовці кожного рукопису до друку, консультанти і рецензенти дадуть слушні зауваження упоряднику, і він усуне недоробленості. Та, мабуть, якби взялися по-справжньому, щиро по-товариському працівники інституту і відчували свою відповідальність перед народом, — то вони могли б подати практичну, методологічну допомогу працьовитій людині А. Багмету.

У зв'язку з неприємною історією "Словника си-

нонімів" А. Багмата не зайвим буде переповісти з журналу "Огонек" зміст статті "Сила художника". Йдеться про творчість художника Олександра Лактіонова. Мистецтвознавці весь час товкли його за "натуралізм". Найбільшою вадою вони вважали "закінченість письма", розпиналися на засіданнях, щоб довести "старомодність" творчої манери Лактіонова. А "старомодність" полягала в тому, що мистець віддавав усю свою душу, все своє вміння картині, він старанно виписував деталі, фігури у нього не були умовними, а живими людьми. Коротко кажучи, йому дали презирливе прізвисько "фотографа". У Третьяковській галерії теж погодилися з присудом мистецтвознавців і почепили картину десь у темному закапелку. Екскурсоводи не вважали за потрібне навіть натякати відвідувачам про цю картину, сором'язливо обходячи її. А відвідувачі самі зупинялися в напівосвітленому коридорі, висловлювали своє захоплення. А коли зверталися до бабусі, яка чергувала в залі, з запитаннями, чому хороший твір загнали в такий неприйнятний закуток, бабуся, обережно оглядаючись, щоб не почув хтось із спеціалістів, пошепки пояснювала: "Та це ж натуралізм". Така доля спіткала чудесну картину В. Лактіонова "Лист з фронту". Хто й не був у Третьяковці, той знає цю хвилюючу картину з репродукцій. На радість відвідувачів, картина зайняла тепер належне їй місце в експозиції галерії, а зарозумілі "мистецтвознавці" спіймали облизня.

Чи не так воно трапилося й з роботою А. Багмата? Чи не переборщили в своїх судженнях уперті "ортодокси" від мовознавства?

Невже читачі так і не візьмуть до своїх рук "Словник синонімів"? Слово за інститутськими науковцями. А може якимсь видавництвом візьметься та й видасть цей словник, не звертаючись до послуг гальмівників?

У науці потрібні сміливість, дерзання, творчий вогонь. Без цього заїсть рутинна, засмокче болото неповороткості.

МАЄМО ТАКІ ДИТЯЧІ ВИДАННЯ:

Тарас Шевченко — ВІРШІ, стор. 44, формат: 10 x 7, 42 ілюстрації і портрет Т. Шевченка роботи Слищенка. Кольоровий друк, обкладинка двокольорова, гарний папір. **Ціна — \$0.90.**

РАЙДУГА — збірка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат 10 x 7 цалів, 26 ілюстрацій, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в 2-х кольорах. **Ціна — \$0.35.**

М. Трублаїні — ПРО ДІВЧИНКУ НАТАЛОЧКУ І СРІБЛЯСТУ РИБКУ, стор. 16, формат 10 x 7 цалів, великі на всю сторінку ілюстрації, обкладинка в 2-ох кольорах. **Ціна — \$0.40.**

"СОНЕЧКО Й ХМАРИНКА" — збірка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат — 10 x 7 цалів, 33 ілюстрації, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в двох кольорах. **Ціна — \$0.35.**

"РУКАВИЧКА", стор. 16, формат 10 x 7 цалів, великі й гарні ілюстрації, кольоровий друк. **Ціна — \$0.40.**

Замовляти в "Нових Днях".

Чи не цією рутинною і неповороткістю, чи не тим, що побоюються залучити до роботи молодих ентузіастів, справжніх новаторів, талановитих людей, яких треба наполегливо вишукувати і надійно виховувати з них діячів мовознавчої науки, — чи не цим можна пояснити таке зволікання з випуском Українсько-російського словника і, до речі, й недоліки самого словника? Адже недоліків цих чимало. Відсутні, наприклад, слова, які живуть у народі, які зустрічаються в практиці трудівників заводів і колгоспів.

Навесні 1956 року республіканська нарада передовиків бурякосіяння звернулася до всіх буряководів СРСР із закликом боротися за високий врожай цукрових буряків. Звернення було опубліковане в київських газетах, а через кілька днів надруковане в “Правді” в перекладі на російську мову. У зверненні говорилося і про те, що треба

особливу увагу звернути “на знищення довгоносики на старих бурячищах”. Ми поцікавилися тоді, який переклад слова “бурячище” дає Українсько-російський словник. Напевно, перекладачі звернення користувалися ним, бо в першому томі вміщено слова на літеру “Б”. На наш подив, цього слова в томі не виявили.

Хто не знає на селі слова “бурячище”? Воно часто вживається, і навіть підліткам відомо, що це ділянка землі, з якої зібрано буряки, а от в Інституті мовознавства про нього не чули, бо коли б чули, то без сумніву внесли б у картку, а потім дали йому жилплощу на шпальтах словника. Може воно застаріло? Ні. Мабуть, упорядники слабо обізнані з мовними багатствами народу. Бурячище зустрічається так само часто, як вівсище, соняшничисще.

Любімо, шануймо рідну мову!

Олесь ГОНЧАР

ПАНОРАМНА ЗЕМЛЯ

Від редакції: Передруковуємо нижче оповідання відомого вже нашим читачам Олесь Гончара. О. Гончар вперше, здається, в сучасній підрадянській українській літературі цілком виразно говорить про розкуркулення, про створення штучного голоду в 1933 році, про винищення українського населення в часи ежовщини і т. д.

В оповіданні показано українського чабана-стєповика, який з боєм у серці оповідає про знищення української людини окупаційною системою, бо його рідний племінник — продукт більшовицького виховання — не став людиною:

— “...і в школі ти вчився і комсомол пройшов, а де твоя наука справжня, людська? Гучніше за всіх у долоні плескати — ото тільки й навчивсь”.

А отакого одвертого признання в нашій літературі ще досі не зустрічалося:

“В тридцятому — шмаркачем він ще тоді був — з залізною штричкою заходить у хату до мене, всі закутки переколював, дошукуючись в Оленчука за-таєного хліба”.

Або далі ще красномовніше визнання:

“Горщик з квасолею у рідної тітки з-під печі вихопив і ото хоче його червоною валкою везти...”

Олесь Гончар у цьому оповіданні ще не розкрив усіх причин, не назвав винуватцем усього цього лиха російську комуністичну окупаційну систему (видно ще не дозволено таке розкриття), але це з успіхом зроблять його читачі в Україні: саме тому, що Оленчуків племінник Микола “комсомол пройшов”, став він вислужуватись перед Москвою і саме тому він, як каже старий Оленчук, “часто глумивсь наді мною, в душу старому плював”.

Щоб уможливити своєму героєві висловити ці всі твердження, Гончар робить його колишнім вояком червоної армії, який боровся проти російських білогвардійців. Інакше це оповідання не могло б потрапити на сторінки радянського українського журналу.

Сподіваємось, що такі процеси в сучасній підра-

дянській українській літературі варті уваги наших читачів. Тому й передруковуємо це оповідання Олесь Гончара.

Велике тут небо над людиною. І чи не воно своїм вічним простором схиляє людину на роздуму, чи не тому якась сувора мудра задума все життя стоїть в очах степових чабанів?

Саме вона, оця глибока задума, вразила мене в погляді Оленчука, коли, готуючись до роботи над книгою про Перекоп, я поїхав у Строганівку і там уперше зустрівся з ним.

Був літній погожий ранок. Ми сиділи з Оленчуком на березі Сиваша, поблизу того самого місця, звідки він в далеку осінню ніч 1920 року вирушив у свою історичну путь, ведучи через Сиваш штурмову колону комунарів.

— Отут вишикувалась вночі колона... Туди-он спускались... А далі — то все була темрява, багвиння, морок...

Яскравий день сліпить очі. Сухо на Сиваші. Весь його рівний відкритий простір, стелячись у далечінь, сліпучо біліє перед нами: росте сіль. Незадовго перед цим зігнало вітром воду в Озівське, швидко перекипіла на сонці ропа, і тепер в усі краї забіліло сіллю сиваське дно, лише де-не-де темніють по ньому плями таємничих морських прогноїн, ніколи не висихаючих чаклаків.

Тихо, пустельно, мов на краю світа. Ні птиці в повітрі, ні коника в траві. Ледь видніється на обрії смуга Литовського півострова та далеко праворуч сяє на Перекопі високий обеліск — пам'ятник загиблим героям. Серед цієї великої рівнини його видно на весь край, і куди б не дивився, поглядом знову звертаєшся до нього.

Повагом, спокійно, ніби про когось стороннього, розповідає Оленчук про себе, про своє життя. Понад три десятиліття минуло відтоді, коли він з колоною червоних бійців вирушив звідси через ніч-

ний розбагнений Сиваш в осінню розвітрену темряву, під прожектори Криму. Промайнули літа — не зчувся й коли. Жив, трудився, в колгоспі городи та виноградники розводив — ото вони розкинулись понад Сивашем... А в цю війну знову випала йому щаслива доля послужити великому народному: навесні 1944 року вдруге повів через Сиваш червоних бійців — полки 4-го Українського фронту — у тил фашистському війську...

— І тепер, коли все вже відшуміло, скажу вам по ширості: ті, як леви, йшли, а ці теж не гірше. Як сини на батьків були схожими. Наче одна велика колонна пішла і пішла вперед: то був початок її, а це продовження, і розрив між ними нема.

Густо обгорілий на вітрі, продублений сонцем, він сидить, спершись на гирлигу, і, мружачись, дивиться на Сиваш. Що він там бачить? Чи не оту штурмову безкінечну колонну, що пішла й пішла вперед, у мерехтливій, залитій сонцем просторі?

— Отак і мені судилось... Разом з ними теж у велику історію зайшов.

Від села до нас прямує через вигін якийсь чоловік.

— То хто?

Оленчук, глянувши в той бік, нахмурився.

— А то ж він і є, наш бувший голова... Не в миру я з ним, хоч і племінник він мені.

— Чого не в миру?

— Самі ось побачите, — буркнув Оленчук, не бажаючи навіть дивитись у той бік, звідки наближався племінник. — Після нас він у районі по різних хап-союзах промишляв, а це й звідти викишкали... Нової посади жде. Замість того, щоб вила в руки взяти, никає отак цілими днями... лободзвон.

— Як, як?

— Лободзвон!

Неквапливо ступаючи, підійшов племінник — мужчина гвардійського зросту, у запилужених чоботях і в тій напіввійськовій формі, що її так любляють деякі працівники районного масштабу. Темний суконний кітель — дарма що спека — застебнуто на всі гудзики. Обличчя в густій шетині, непривітне, холодне, з виразом якоїсь затаєної образи у глибоко посаджених сірих очах. Похмуро поздоровкавшись, племінник глянув на нас обох пильно і, як мені здалося, навіть з підозрою.

— Гомоните?

— Гомонимо.

Племінник присів збоку, губи його раптом рухнулись в усмішці:

— Все дядько Іван на мене, мабуть, горне?

Чого мені на тебе горнути, — спокійно заперечив Оленчук. — А що пустий ти чоловік — це я тобі казав і кажу.

Племінник криво всміхнувся. Потім, прискаливши око, кивнув мені на Оленчука з критичною і трохи навіть зневажливою зверхністю: "Оце він, мовляв, у нас такий... Але ви не зважайте".

— Чому ж це я, по-вашому, дядьку Іване, пустий? — неквапом доставши коробку "Казбека", запитав племінник. — Чи не тому, що позикою вас обкладав та гайку іноді прикручував? Так на те ж ми й керувати поставлені.

Оленчук промовчав, тільки суха, густо помор-

щена шия його якось ніби ще дужче зморщилась і ввійшла в плечі.

— Керував... Ви спитайте, як він тут нами керував, — заговорив Оленчук після мовчанки. — В тридцятому — шмаркачем він ще тоді був — з залізною штричкою заходить у хату до мене, всі залічки переколував, дошукуючись в Оленчука затаєного хліба. Не так, скажеш?

Племінник пихнув димом цигарки.

— Було.

— День крізь день на всіх зборах тільки й трубить бувало: "Завтра вранці — червоною валкою — вивеземо, громадяни..." А що вивозити? Горщик з кваселем у рідної тітки з-під печі вихопив і ото хоче його червоною валкою везти...

Племінник голосно, вимушено зареготав.

— Ну далі, далі, дядьку Іване... Кажіть ви, а потім я скажу.

Оленчук раптом круто обернувся до нього:

— Що ти про мене можеш сказати? Життя моє, все ось воно, як на долоні! А що шани в мені до тебе не було — так її й не буде!

— А я за вашою шаною не женусь...

— Ну звісно! Для тебе люди тільки ті, хто вище тебе сидить, а хто нижче... Що тобі Оленчук, що тобі інші такі, як він?

— О, вже й накинулись. Ну чого ви? Що я вам, дядьку, такого лихого зробив?

Оленчук деякий час мовби прислухувався до чогось далекого.

— Ти й сам хлопче, не помічав, як часто глумився наді мною, в душу старому плював. Зі всієї країни до Оленчука школярі листи пишуть, полковники з генерального штабу приїзять, а ти? Хіба не ти в тридцять третьому заставив мене жаливу їсти, а в тридцять сьомім ледве на той світ не загнав? Тільки про що питаєш на зборах, уже тебе й на замітку: "Ну-ну, акуратніш запитуйте, дядьку!.." Акуратніш. Яку безладь не побачиш — мовчи. А хіба Ленін учив нас мовчати?

— Це все дядько на мене за те, що ми його свого часу від бригадирства відсторонили, — холодно осміхнувся колишній голова. — Чабаном до отари послали. Таж не пропали, дядьку?

— Отара не кара, — відмахнувся Оленчук. — Знаю тільки: навмисне в степ спровадили, щоб рідше на зборах бував.

— Чабан усім чабанам був, — з неширою посмішкою вів далі племінник. — От тільки поточний момент дядько доладу ніяк второпати не міг. Ти йому одне, а він усе тобі: "Ми з Фрунзе" та "ми з Фрунзе..."

— А то хіба й не ми? — запитав Оленчук.

— Ніхто не каже, дядьку, ви в нас дійсно вроді-ніби, як Сусанін степовий, але ж відстань від вас і до командарма... Ні, нема, нема у вас розуміння дистанції між людьми. З великим полководцем, з пролетарським стратегом зовсім себе на рівній нозі почуваєте!

Оленчук, видно, хотів чимось різким відповісти на це племіннику, але, глянувши на нього, зітхнув і похитав головою.

— Ех ти... Дивлюсь оце на тебе, Миколо: і в школі ти вчивсь і комсомол пройшов, а де твоя на-

ука справжня, людська? Гучніше за всіх в долоні плекати — ото тільки й навчивсь.

Племінник, насупившись, підвівся.

— Долоні мої ви облиште, — вимовив сердито, ображено і покосився на мене так, ніби закликав у свідки. — А щодо труднощів усяких, то ми їх теж бачили. І зараз все, що доручається — виконуєм і перевиконуєм.

Затоптавши цигарку, він, не прощаючись, рушив від нас в напрямі колгоспних огорудів, де, видно було, працювали жінки.

Віддаляясь, не озираючись. Темна, широкоплеча постать його чітко виділялась на тлі Сиваша.

— Отак воно й складається, — дивлячись племінникові вслід, промовив після паузи Оленчук. — Один, як добрий сівач, по життю пройде, а інший, мов тень, промайне: ніякої за ним признаки.

І вже погляд його був знов у далечі Сиваша, і думка теж, видно, витала там.

Того ж дня ми поїхали з Оленчуком на Перекоп.

Бура перекопська рівнина, лежить вона між морями, як величезний, вигорілий на сонці полігон. Пашить спекою земля, пропалена, порита норами, наскрізь начинена смертоносним залізом осколків. Безлюдно, безвітряно, мертво. Чадний дух воєн ще й досі наче стоїть тут повсюди, нерозвіяний, невивітрений з роками.

Земля вічних побоїщ... Не раз могутні армії сходились тут на смерть, не раз історія ставила на Перекопі свої терези. Похмурим привидом тягнеться через увесь перешийок Турецький Вал, диханням століть віє від нього. Хто й коли насипав його серед цього рівного степу, чия титанічна каторжна праця безплідно залягла в ньому? Римський воїн у міднім шоломі, і розбійний турок, і дикий татарин з сагайдаком, стояли в різні часи на цьому валу. Потім старий приречений світ обрав його собі своєю останньою барикадою.

Неподалік Валу нас зустрічає давній друг Оленчука — рослий літній латиш на скрипучім протезі, охоронець перекопського обеліска. Учасник штурму Перекопу, він, вийшовши на пенсію, вирішив на завжди поселитися тут, і вже багато років живе отак на відлюдді, ревниво охороняючи перекопський обеліск, найбільшу святиню свого життя.

Йдемо по тих місцях, де точились запеклі бої. Ледве помітні окопи, зарослі бур'яном вирви, перегоріла земля вперемішку з залізом осколків та патронних гільз. Скільки не йдеш, все валяються вони під ногами, стирчать із землі, потемнілі від часу, з'їдені іржею, нелегко вже й розібрати — чиї? З якої війни?

Тиша — первісна, непорушна. Аж не віриться, що колись тут стирчали кулемети, йшли лави за лавами атакуючі, лунало могутнє "Дайош Крим!"

Полин, солончаки, жорства. Сухі будяки в червоних шапках.

Оленчук повагом бреде поміж бур'янами, оглядає перед собою бурий безжиттєвий степ.

— Повесні все тут півтом береться... Дикі тюльпани червоним та білим цвітуть. Є така в нас прикмета чабанська: де падали білі — там розпускаються білі, а де полягли червоні — там зацвітають червоні.

Я уявляю собі цей степ весною, в квітванні дивних нові дні, червень, 1958

ких тюльпанів, коли скільки зглянеш, на цім неосяжнім просторі горять і горять налиті сонцем їхні червоні та білі чашечки... Так, тільки цей степ, що бачив стільки воєн, міг породити цю сумовиту чабанську легенду.

— А звідти-он з флангу ми були для них відкриті, — каже латиш, вказуючи на застиглий край степу сині води чорноморської затоки. — Звідти нас безперервно обстрілювали військові кораблі Антанти.

Йдемо все далі в степ. Гаряче повітря обпікає груди. Сонце в зеніті мовби плавиться, стікає на землю зливою вогнистого проміння.

Серед тиші і спеки раптом схопився вихор-смерч величезної сили і, закрутивши до неба пилуку, пішов десь на Армянськ.

— Ото й курку підхопить, а то й теля і, як у торбу, потягнув вгору, — пояснює Оленчук. — Сатанинська сила.

Пройшов, пролетів вихор і знову тиша. Потріскують під ногами кермек, солянка, барвінок. Напоєна духом степів земля перешийка все ширше розгортається перед нами.

— Всю оцю землю, звертається до мене латиш, — ми тепер панорамною зведемо.

— Чому панорамною?

Латиш глянув на Оленчука, мовби питаючи в друга дозволу розголісити якусь спільну важливу таємницю.

— Таку ми думку ось з Іван Івановичем багато літ уже виношуємо... Щоб на зразок Севастопільської тут Перекопську панораму створити. На всій оцій рівнині, звідки вони, бойові товариші наші, на повний зріст вирушали... у вічність.

Я відчуваю, як нелегко йому вимовити оці незвично урочисті, ніби до наступних поколінь уже звернені слова, що він їх роками виношував у душі.

При боці у ветерана потерта польова сумка. Пришкандибуючи, він на ходу дістає з неї поруділі від часу фотографії своїх бойових товаришів, знімки англійських танків, захоплених на Кахівському плацдармі, вирізки з газет, різні креслення та пляни "панорамної землі". Вказуючи на креслення, він збудженим, помолоділим голосом розповідає, де який полк наступав, і по блиску в його очах видно, що далекі ті події для нього ще зовсім свіжі, що лави атакуючих проходять в цю мить перед його схвильованим зором.

— Все це треба, треба зберегти для потомків...

Йдемо далі.

Неподалік затоки, на землях, що належать радгоспові "Червоний Перекоп", видніються кілька розкинутих наметів. Чиї вони? Наблизившись, бачимо команду бійців, що з міношукачами йдуть крок за кроком нам на зустріч. Молоді смагливаті хлопці в тропічних панам, у просолених, вигорілих на сонці гімнастерках, вони рухаються на певній відстані один від одного, уважно прислухуючись до землі, тримаючи як вудлища, міношукачі перед собою. Обличчя у всіх зосереджені, серйозні. Пліт градом котиться з них.

Цієї весни сюди трактори з плугами були пустили. говорить латиш, — так один тракторист на міні підірвався: руку відірвало і ногу скалічило... Тепер ось хлопців викликали.

Знайомимося з бійцями. Командир — юний чорнявий лейтенант — запрошує до табору. Котрийсь в бійців приніс води в бурдюку, — попили, розговорились. Розмови точаться все довкола неї, цієї панорамної землі, її минулого та майбутнього.

— Перетерпіла, на метр у глибину вся згорілася, запеклась, — каже лейтенант, оглядаючи бурю пустельну панораму степу з купами знешкоджених мін. — Наче атомні смерчі пронеслися, залишивши після себе лиш мертву радіоактивну пустелю...

— Оживе.

Хто це сказав? Озираюся: Оленчук. Поклавши вузлом руки на гирлигу, він сидить під наметом і дивиться кудись у бік степу, у бік степового шляху, що ліг на Кахівку.

— Оце ж та сама дорога, — пояснює латиш. — Тоді, в дні штурму, найближчі лазарети були в Чаплинці та Кахівці, і весь оцей шлях туди буквально був политий кров'ю, що стікала за бійцями з підвід... Тепер звідти десь проляже траса каналу.

Бійці розповідають, що вже сьогодні мають прибути сюди перші розвідники Дніпровської новобудови — геодезисти, топографи.

Яксь вишка з'явилася в степу, здається, її раніш не було. Машина промчала степовим шляхом, на кілометр здійнявши за собою пилу. Чи не кахівські то землепроходці вже наближаються?

Надвечір справді прийшли вони — ті, що розвідують шлях у степу для води дніпрової. Робітники, молоді інженери, дівчата в комбінезонах. Веселі, напористі, вони мовби принесли з собою невгамовну бадьорість, шумливість і енергію сучасної Кахівки. Доки одні розбирали інструменти та встановлювали приладдя, інші, перекидаючись жартами, вже звично розбивали палатки, розгортали свій легкий похідний бівуак.

Оленчук з латишем взялися їм допомагати.

— Мої діти теж десь у вас там на новобудові, — казав Оленчук. — Сам уже не маю тої сили, так хай вони. Хай моїми руками будують.

Увечері біля розкладеного вогнища зібралися всі: і ті, що прийшли, і ті, з ким вони зустрілися тут. Притомлені за день кахівські землепроходці, і латиш-ветеран, і сапери, що працюють для миру — всі вони з пошаною, як до батька в сім'ї, звертали до Оленчука, до знаного на весь край провідника червоних колон. А він, згорбившись над гирлигою, подовгу непорушно дивився на розкладений вогонь, і в мудрому зорі його, здавалось, світиться думка: "Чи не та ж безкінечна колона запалила оце в степу один із своїх незліченних бівучних вогнів?"

Бійців, що очищали поле від мін, особливо цікавило, де саме пройде траса каналу.

— Протягнем сюди, протягнем і далі в Крим, — запевняв інженер. — Ще, правда, не вирішено як, чи через перешийок пустимо чи по дамбі через Сиваш...

Хтось глибоко зітхнув у темряві:

— Не було б тільки війни...

І всі мовчки відгукнулись йому думками: тільки не було б!

Поснули зморені денним переходом топографи, поснули сапери, заснув і латиш-ветеран, поклавши

голову на свою кирзову, набиту паперами сумку. Лише Оленчук ще довго сидів, схилившись на гирлигу, і в темряві ночі корчувата постать його непорушно, мов брила, темніла під навислим зоряним небозводом.

Не знав я тоді, що бачу Оленчука востаннє.

Наступного дня я був уже в Кахівці, на славній дніпровській новобудові. Все небо — у стрілах кранів, весь берег, — у двиготі машин та механізмів. Відтиснувши могутню течію ріки вбік, відгородивши від неї сталевим шпунтовим бар'єром, людина стала на відвойованому, споконвіку неторканому дніпровському дні, розгорнула тут свої великі роботи. День і ніч гудуть навкруги котлована мотори насосних станцій, день і ніч земснаряди жемуть по трубах розмиту гідромоніторами землю...

Вище по Дніпру до самого обрію теж всюди кипіла робота: корчували плавні, розчищали дно майбутнього Кахівського моря. Прийшли тисячі карпатських лісорубів у чорних гірських капелюхах та кіптариках, і пронизливо завишали всюди електропилки, одне за одним падали правічні урочища Темне, Вовчиха, Кушугум... Могутні осоки, старезні корчуваті верби, що їх тут називали вербо-матками, плавневі непроходимі шелуги — все стояло в якійсь заціпенілості, ждало свого кінця. А коли якось величезна, в три обхвати вербо-матка не піддавалася лісорубам, тоді з будови приходили потужні трактори і, зачепивши вербу сталевими тросами, з корінням, з тонами ґрунту вивертали її з землі. Надвечір над всіма плавнями, як над величезним бойовищем, стелився дим: палили хмиз, палили корчомаччя, дощенту спалювали все, що не могло згодитися на будову. Назавжди відходили в минуле розкішні дніпровські плавні — Великий Луг запорозьких козаків, а натомість на берегах Дніпра, на горючих його пісках зводився новий молодий електроград, будувалося море, від якого мали піти в степ канали з дніпровською водою.

В розпалі було будівництво, і серед тисяч тих, міцних, загорілих, що працювали на земснарядах, все вмигалися мені сині Оленчукові, і звідусіль чулись його слова: "Хай моїми руками будують".

Була рання весна, коли я знову поїхав у ті краї, поїхав ще раз зустрітись з Оленчуком. Сумна звістка чекала мене: зустрінуті в степу діти-пастушата розповіли, що нема вже діда Оленчука! Пішов під Новий рік на Перекоп до свого друга, латиша, повертався додому через Сиваш, а ніч була заметільна, буранна, застудився, зліг і... вже нема.

Степ саме квітував — була пора цвітіння диких тюльпанів.

Нестримно сяяло сонце у весняному небі, сяяв далекий обеліск на Валу перекопським, а вся панорамна відкрита земля, весь цей ковилено-піоновий степ, як його називають учені, горів-палахкотів у яскравім розливі першого весняного цвітіння. Дивився я на цей буйно квітуючий степ і чув, як живого, Оленчука, чув оте його передостаннє, сповнене мужньої віри й задуми:

— Оживе...

(Україна", ч. 5, березень, 1958, Київ.)

ЦИГАН НЕПУТИТЬ НАШЕ ПИСЬМЕНСТВО

(Огляд діяльності одного “сюрреаліста”)

Якщо не згадувати вертепного дійства та таких дрібніших появ, як “Циган в огірках” С. Руданського, то можна сказати, що вперше появився циган у нашій літературі наприкінці 20-их років ХХ ст. у “Літературному ярмарку” М. Хвильового. Тільки ж і в “Ярмарку” він був ще звичайним “циганом з батіжком”, і його витівки далі “зеленої кобили” не сягали. Бо він, як і всякий циган, був хитрий і добре знав, що хоч люди його теревені й слухають, але ніколи на покуття не посадять. Швидше по писку дадуть, як дуже вже забре-шеться.

Але на еміграції він зажив, як риба у воді або як циганський бог на небі. А втім, спочатку й на еміграції він навіть огірками не гербував і не цурався навіть таких убогих хат, як “Наше життя” в Авгсбурзі. Та потім рознюхав, де чим пахне, і став бувати тільки в заможних господарів, у тих, що в них можна не якийсь там огірок чи — в кращому разі — курку поцупити, а при нагоді й добру конячину вивести. Так він став своєю людиною у видавництвах “Час”, “Українська трибуна” та в їхніх регенсбурських родичів. І от тут він переродився цілком, європеїзувався на всі сто відсотків. Свій батіжок закинув к чортівній матері чи батькові, одягнувся у фрак і замість старого імення та прізвища Грицька Перерепенка став називатися то Ігорем Костецьким, то старовинним шляхетським прізвищем Юрієм Корибутом, то навіть чужомовним Eaghор-ом Kostetzky-м.

А як він хапнув десь принагідно ще й акторської науки, то його штукарство досягло тепер найвищих верхівів циганського мистецтва. Передусім він став удавати Джойса, Еліота та інших штукарів, що були років 50 тому модні в заморських країнах. Так появились його витівки “Оповідання про переможців”, “Камбрум”, “Торішний борщ” (див. рецензію “Новелі з нотами” в газеті “Українські вісті” й відповідну шпигачку в журналі “Сьогодні” ч. 1 за 1947 р.) та інші страшно “модерні” шедеври. Якже його з цього вбрання роздягли (див. “Карикатури з літератури” Теока, Мюнхен, 1947 рік), він узяв писати рецензії та наукові статті. У рецензіях він, попри суто-європейські штуки, користувався ще й старими циганськими засобами. Найчастіше він уживав способу надимання худих шкап, щоб зробити їх товщими — у східньо-й західньо-українському розумінні. (Історично цей засіб засвідчено в повісті письменника М. Шолохова “Рушена цілина” — у відповідній дії діда Щукаря). Особливо радо він користувався цим засобом, як треба було зробити генія з котрогось із своїх приятелів по чарці (наприклад, з “рівноапостольного” автора “Чорного світу” або з майстра щелеполамних перекладів, В. Державина). З цією ж метою він використовував ще одну німецьку перекладачку українських “модерних” поетів.

У наукових працях наш циган виявив якнайбільшу європейську вченість. Тут у нього з калейдоскопічною швидкістю та рябизною замелькали вже не тільки Джойс та Еліот, а й Оскар Вайлд, і Ботічеллі, і Монтеню, і Генрі Кернер, і Людвіг Майд-

нер, і Казимір Едшміт, і Торнтон Вайлдер, і комуніст Пабло Пікассо та сила інших імен чужих письменників та малярів. Правда, він не всіх цих письменників твори читав (особливо в оригіналах, бо чужих мов ще, либонь, добре не знав) і не всіх малярів картини бачив, а тільки чув про них одним вухом на ярмарку. Та дарма: від цього він незгріше цими іменами в своїх текстах жонглював. Крім чужомовних імен, у його наукових працях наявні ще й такі глибокодумні вислови, як от “несамовито-неповторний ритм”, “абсолютно-ритмічний задум” тощо (див. повний перелік цих досягів у календарі “На чужині” за 1947 р.). Річ зрозуміла, що з цієї наукової високости він з якнайвеличнішим жестом відкидав усяких “простачків”, прихильних до якогось там збагаченого реалізму (див. його статтю “Свій білий світ” у журналі “Арка” ч. 3-4 за 1948 р.). Натомість він висунув свій “атомовий реалізм” (див. “Український реалізм ХХ ст.” в збірнику “МУР” ч. 3).

Але самими статтями його наукова діяльність не вичерпується. З ласки отих багатих господарів він став був якимось навіть редактором. І він зредагував збірник “Хорс”, а в тому “Хорсі” вшанував Уласа Самчука тим, що помістив поряд з його поличчям запозичену з чужого дешевого видання світліну чужої кінозірки. (Культура! Передусім культура, панове!). Але чи не найбільший його в цій ділянці досяг — редагування повісті В. Домонтовича “Доктор Серафікус”. Тут він не тільки зредагував текст, а й “бедекер” до цієї книги написав, з розділами: “доробок”, “атмосфера”, “ідея”, “матерія”, “манери”, “ритм фантазмагорії” тощо. “Бедекер” вийшов ученіший за самий твір. І яким він, наприклад, віртуозним скоком перескочив у цьому “бедекері” (в розділі “атмосфера”) від повісті Б. Грінченка “Під тихими вербами” до “Дівчинки з ведмедиком” В. Домонтовича! Він бо, цей наш учений циган, сконстатував той історичний факт, що “народжена 1917 (року чи роком? В. Ч.) нова міська інтелігенція” “не хотіла вже захоплюватись тим, чим захоплювалась сільська передреволюційна інтелігенція”, тобто отією Грінченковою повістю, бо “потребувала книжки, що її можна було читати”. Цю потребу й задовольнила “Дівчинка з ведмедиком”, що її появив на світ автор, який став пізніше, під час писання “бедекера”, другом нашого цигана. На жаль, “перескакуючи таку велику дистанцію, наш циганок не добачив таким дрібних історичних фактів, як творчість І. Франка, Лесі Українки, О. Кобилянської, В. Винниченка, М. Коцюбинського. Є й інші надзвичайні наукові відкриття в цьому “бедекері”, як оті “ритм фантазмагорії”, як визначення “Апостолів” як шедевра тощо.

Такі, як бачимо, великі досяги в нашого цигана. Але ще треба сказати й відзначити для історії, що він, обертаючись у цьому безбожному світі, не піддався ніяким спокусам і зберіг до краю свою циганську побожність. І як його запитали: “Цигане, якої ти віри”? то він відгукнувся по-циганському: “А якої тобі треба”? А як тим, що його запитували, треба було “католицької віри грецького обряру”, то він і став визнацем саме цієї віри (див. його працю “Значення католицького мистецтва у відродженні суцільного світогляду”, надруковану в

журналі "Україна і світ"). За одним заходом, ради отого "суцільного світогляду" він став ще й визнавцем "роялістичної ідеї".

От бачите, який спритний наш циган! І чи не щаслива українська література, такого генія мавши!? А був же в його житті один такий випадок, що — про це тепер аж страшно подумати! — мало не позбавив був її цього неоціненого діяча! Якось він, у не дуже тверезому стані будучи, побився був із своїм європейським приятелем, тепер уже федералістом, і якби не нагодилися були на цю чубійку добрі люди та не відвели руки того федераліста з превеликою каменюкою, скерованою в його, циганову, голову, то нам би довелося тепер не тільки оцей "огляд діяльності", а й вічну пам'ять йому писати.

Але циганова доля не вмирала, і він ще й досі бешкетує в нашій літературі.

Нещодавно надрукував він статтю "Над нами немає суддів" ("Українські вісті", ч. 15 за 1958 р.), засвідчивши в ній дальший розвиток своєї кебети. А як він тепер уже християнин, то й тон його мови тут уже інший — моралізаторський, повчальний. Киваючи докірливо головою, він пише: "Прибравши назви слов'янського божества (до того ж куди менш автентичного, ніж, скажімо, Ваал чи Одін), письменник пише рецензію на власні твори. Пише він, samozрозуміло, схвальну рецензію. Якщо ж при тому вказує, як кажуть в Одесі, "з понтом" на деякі хиби, то робить це так, щоб у читача не залишалося сумніву, що, мовляв, такі самі хиби мав і... Гоголь". У цій цитаті, як бачимо, наявна вся циганова вченість (оте компетентне судження про автентичність і неавтентичність стародавніх богів — Сварога, Ваала й Одіна) — з одного боку, і прихована за чернечим тоном зловтіха (так! так!) з приводу того, що він нарешті спіймав ненависного "збагаченого реаліста" на гарячому (мовляв, пише на власні твори рецензію!) — з другого.

І яка тут у нього дослідницька проникливість, мало не чудодійна прозорливість! Його ж не збило з пантелику навіть хитре личкування "збагаченого саморецензента" згадкою про деякі свої хиби, трохи чи не такі, як були й у Гоголя. Наївні читачі, може, й піймалися б на це личкування та подумали б, що рецензію написав хтось інший — не автор збірки "Зойк", а вчений циганок — ні: він зразу розкусив, що це за "хруст", той "саморецензент"...

Але — тут доводиться сказати цю гірку правду! — доля цим разом поглузувала з нашого цигана: він сам, запоморочений отими попередніми успіхами, піймався на гачок одного еміграційного байкаря, що пустив свого часу провокаційну цутку (дописа до газет) про загибель "збагаченого реаліста" на вулицях Нью-Йорку. Той же байкар ототожнив цього "реаліста" з відомим автором літературно-теоретичних статей і нормально-речевих рецензій Вадимом Сварогом! А наш циганок йому, тому байкареві, повірив — і ото таке ушкварив! Повірив чи тільки вдав, що повірив, щоб тільки допекти ненависному письменникові... Бож ота чернеча смиренність у нього зазнаки удавана, нещира, і грішні світові пристрасті його й далі хвилюють. Він же так хотів би, як це видно з його статті, щоб отой "зба-

гачений реаліст" визнав його тексти хоч трохи наближеними до "кращих зразків мови"... (На жаль, "збагачений реаліст" ніколи не може цього визнати, о ні!). Є в нього чимало й від звичайного фарисейства, як от хоч би те, що він, циган, начебто, завжди дбав про "залишення свого сумління чистим", що він сам оцінює свою статтю позитивно ("читач погодиться, що я зробив це вміло")

Покивав циган зажурено головою і з приводу того, що свого часу перехвалив оті шелеполамні переклади Державина. Мабуть, уже спільне чаркування минулось!

Ой цигане, цигане! Було б, мабуть, краще, якби ти й досі манджував кінми, поляскуючи своїм батіжком! Було б, мабуть, краще...

В. Чапленко

Від редакції: Стверджую, що Вадим Сварог і Василь Чапленко — цілком різні особи. Дуже добре знаю Вадима Сварога особисто ще із студентської лавки. Дивуюсь, як І. Костецький зумів обвинувачувати В. Чапленка в тім, що він виступає в українській пресі під псевдонімом В. Сварог ("Українські Вісті", Новий Ульм) та ще й обвинувачувати його в тім, що він пише "хвальні рецензії" на власні твори: ані новостиль, ані навіть тематика В. Сварога ніяк не можуть навести на таке припущення.

Такі методи боротьби з немилими собі особами навряд чи можна вважати за нормальне явище.

П. Волиняк

Микола ГІРНИК

ЖІНКА, СОБАКА І ТИ

Вісім кімнат і дві дачі
Ти вже дійшов до мети!
В дружбі живете гарячий
Жінка, собака. І ти.
Є персональна машина —
Їздить у ній вся сім'я:
Сам ти.

Собака.

Ї дружина

Де ж людська совість твоя? .
Добре умієш балакати,
Можеш довести, що ви —
Сам ти. Дружина. Ї собака —
В світі пониже трави.
Що ж тут уже говорити?
Як нам із вами іти?
Ви — просто в нас паразити:
Жінка. Собака. І ти.

MODERN HEATING

ОПАЛЕННЯ:

Водяне — Парове — Помпи

Оіл Борнери та наприви.

J. KIRICHENKO

134 DOVERCOURT RD.

TORONTO, ONT.

PHONE: LE. 2-8829

Недавно на нашому континенті появився відомий український музиколог і скрипаль Аристид Вирста, який приїхав сюди з Парижу.

А. Вирста відвідав наші наукові та літературно-мистецькі установи, редакції, а також виступив з концертами у кількох містах США та Канади. У Торонті наш мистець був гостем літературно-мистецького стоваришення "Козуб", де його дуже тепло вітали члени і гості цього клубу, а 19 травня разом з монреальською піаністкою Любою Жук він виступив з концертом у залі Народного Дому.

Концерт пройшов з повним мистецьким та матеріальним успіхом. А. Вирста володіє даром викликати в слухачів приємний і лагідний настрій, що допомагає йому досягнути найближчого контакту із

слухачами. Сприяла цьому й відома вже читачам піаністка Л. Жук і характер виконаних творів: Гендель — Соната д-дур, Форте — Соната, оп. 13, Вовк — Соната г-моль, О. Жук (підрадянський український композитор) — Поема та Арія і два твори Якименка — Тихий сон і Танок. На "біс" скрипаль виконав дуже приємну, в лагідних тонах написану, власну композицію — Коліскова.

Пізніш ми познайомимо наших читачів з А. Вирстою докладніше.

На фоті: Українське громадянство вітає А. Вирсту по його концерті в Торонті. У центрі: піаністка Л. Жук та А. Вирста (з вусиками).

Фото: Мирон Ключко

ЧЕРГОВИЙ ПОЛЯСК ПАРТІЙНОГО БАТОГА

У числі І (за січень цього року) орган ЦК КПУ "Комуніст України" надруковано статтю М. Шамоти "Соціалістичний реалізм і художні погляди радянського суспільства". Статтю написано з нагоди 40-річчя Жовтневої революції.

Що ж знаходить радянський письменник у цій директивній статті ЦК КПУ, написаній пером Шамоти? У розумінні корисного для літератури, анічогісінько нового! Автор, просто товче воду в партійний ступі, пережовуючи в тисячний раз цю заяложену й набридлу тему. Він насамперед згадує давнє висловлювання В. Леніна про партійність літератури і в зв'язку з цим пише, що "положення про комуністичну партійність мистецтва стало головною теоретичною підвалиною нового художнього методу — соціалістичного реалізму". (ст. 45).

Як колись це робив Горький, так тепер він, Шамота, з одного боку, підкреслює, що "соцреалізм" — такий реалізм, а з другого — романтизм, який не допускає "об'єктивізму, натуралізму в мистецтві". (ст. 49).

Маючи на увазі це останнє, він пише: "Легко помітити, що література соціалістичного реалізму виявляє особливий інтерес до позитивного в житті і прагне створити образи, які могли б стати взірцем для читача, були б гідні наслідування" (ст. 48).

І в зв'язку з цим цей казенний автор зраджує ту тривогу, що не дає спати партійним керівникам літератури, виявляє, що серед письменників і в суспільстві чим-раз дужче підноситься протест проти цього казенного методу. Він пише: "В літературних дискусіях останнього часу нерідко можна було почути сумніви відносно художньої доцільності орієнтувати письменників на створення образів, гідних наслідування. Відчувалось побоювання, як би не призвело це до ідеалізації, прикрашування" (ст. 41). Автор не вжив тут вислову лякування дійсності, але всякому ясно, що тут мова саме про цю згубну болячку казенної літератури. Але зразу ж після отих слів про "побоювання" він поспішив "запевнити": "Марні побоювання"!

Та відчуваючи безсилість такого словесного "запевнення", автор водночас лягнув партійним ба-

тогом, нагрімав на неслухняних, перекинув питання в царину політики, де вже ніяких "дискусій" більшовики, як відомо, не допускають.

"Серед безлічі вигадок, — пише він, — що висувуються останнім часом проти соціалістичного реалізму, — вигадок тим більш брудних і злісних, чим безнадійніше становище їхніх авторів, — часто можна почути й таку, ніби соціалістичний реалізм проголошено як курс партії в галузі мистецтва в 1934 році людьми, що керували мистецтвом, а не творили його. Люди, які пускаються на такі вигадки, розраховують, видно, на те, що галузь мистецтва далека від таких точних наук, як астрономія, наприклад, де відкрити планету можна показати й обчислити її орбіту. Вони спекують на складності явища, що дозволяє до певного часу залишатися в тлумаченні його одностороннім. Кожному зрозуміло, що тому, хто заперечує існування соціалістичного реалізму, недалеко до заперечення того історичного факту, що існує соціалістичне суспільство. Так воно й є, тому що тут мова йде не стільки про художні смаки, як про смаки політичні" (ст. 46).

Наприкінці статті автор проспівав похвалу перемозі методу соціалістичного реалізму в радянському мистецтві, написав, що "можна назвати немало імен, які по праву стоять в лавах найбільших мистців сучасної світової літератури", але ні однісінького з тих імен так і не назвав. Не назвав, бо їх нема. Їх убив метод соціалістичного реалізму. І не випадково в його статті фігурують тільки ті письменники, що писали всупереч цьому методу (Дудінцев і інші).

Не можна не відзначити й того, що стаття написана безпорадно, побудована переважно на фактах з російського письменства, дарма, що відповідний матеріал можна було б знайти і в українському (напр., замість Бедного й Сологуба можна було б узяти І. Франка й М. Воронного, з їхньою полемікою про завдання мистецтва). Авторова мова засмічена російськими прислів'ями й конструкціями. З усього знати, що це писав партійний "чинуша", який не має нічого спільного з українською культурою.

В. Чапленко

ОДИН З НАЙБІЛЬШИХ НАШИХ ПОЛІТИЧНИХ ЗДОБУТКІВ У КАНАДІ

Уряд канадської провінції Манітоба, у розбудові якої українці відіграли дуже поважну роль, повідомив централу КУК-у (Комітет Українців Канади) про дозвіл поставити перед будинком парламенту Манітоби (у Вінніпезі) пам'ятник Тарасові Шевченкові.

Думка про побудову пам'ятника Т. Шевченкові в Канаді виникла вже давно, але шукалося змоги якнайкраще її здійснити. Як бачимо, це вдалося досягти аж тепер. Одержання дозволу побудови пам'ятника Кобзареві України перед будинком парламенту одної з найбільших провінцій Канади — величезний політичний досяг українців. Можливий він став виключно через нашу політичну активізацію в Канаді. Ми вклали в розбудову Канади ба-

гато поту і крові. Сьогодні ми вже потрохи починаємо збирати жнива.

Щоб оцінити цей досяг, вистачить лиш нагадати, що ще пару десятків років тому саме тільки святкування пам'яті Великого Поета часто-густо вважалося за вияв небезпечного для єдності Канади ультра націоналізму, своєрідного сепаратизму та іншої шкідливої діяльності. Отже, ця радісна вістка свідчить і про наші здобутки, і про політичне змужніння самої Канади. Сьогодні державні й політичні провідники Канади зрозуміли, що плекання української культури і підтримка визвольної боротьби українського народу Канади не тільки не послаблює, а навпаки — зміцнює її. Це накладає на всіх українців Канади обов'язок ще більшої і ширшої праці для розвитку Канади. Одноразово це зобов'язує нас брати щораз більшу участь у політичному й державному керівництві цією хорошою країною.

Канада визнала ідеали за які боровся Тарас Григорович Шевченко, себто ідеали самостійності України. Поруч з цим Канада фактично визнала нас за співгосподарів цієї країни. І перше і друге накладає на нас величезні нові обов'язки. Сподіваємось, що українці Канади (та й цілого вільного світу) це все врахують і зроблять усе, що від них вимагається.

Пам'ятника буде відкрито у 1961 році — у час століття смерті Т. Г. Шевченка. У святі приймуть участь українці Канади, делегації українців з інших країн, представники Британської Корони, федерального та провінційних урядів Канади, представники поневолених народів тощо. Особливу увагу буде звернено на участь у цьому всенародньому святі української молоді.

КОНКУРС

Ставлячи собі завдання підготувати в найближчому часі справу збудування пам'ятника Т. Шевченкові, під який, за дозволом провінційного уряду, призначена найкраща частина площі перед парламентом Манітоби у Вінніпезі, звертаємось з запрошенням до українських мистців взяти участь в опрацюванні проекту пам'ятника. Відкриття його відбудеться в 1961 році, в 100-річчя смерті Поета.

Конкурс передбачає три премії: \$ 750.00 \$ 500.00 \$ 350.00.

Особовий склад журі буде проголошений пізніше.

Приймаючи наше запрошення до участі в конкурсі, мистець зобов'язаний надіслати письмове зголошення, після чого він одержить детальні інформації у справі проекту.

Останній реченець для зголошень: 30 червня, 1958.

Зголошуватись можуть українські мистці з усіх країн, без обмеження.

Українську пресу в усіх країнах просимо перекладувати це повідомлення.

Президія Комітету Українців Канади

Зголошення слати на адресу:

**Ukrainian Canadian Committee
722 McIntyre Building,
416 Main Street,
Winnipeg, 2, Man., Canada.**

УКРАЇНСЬКИЙ СОЛОВЕЙ ІЗ КАНАДСЬКОГО САСКАЧЕВАНУ

Недавно десь хтось питав: "Чому не співають солов'ї?" А я запитаю: "Не співають вони, солов'ї оті, а чи може немає тих, які хочуть і вміють слухати солов'їв?"

Хто знає?

Римський невільник і поет, Публій Сирій, казав, що не кожне питання заслуговує на відповідь. Але мені здається, що саме на моє питання відповісти варто б, або бодай над відповіддю на нього подумати. І над відповіддю також я думав, сидячи в "Роял Александра Театрі" в Торонті, вщерть заповненому публікою, і слухаючи прекрасної Юлії Джордан з відомої "Каруселі" Роджерса й Гаммерштайна. Юлія Джордан була подвійно прекрасною тому, що її відтворювала на сцені знаменита Леся Зюбрак, ім'я якої відоме цілій музичній Канаді ще від того часу, коли вона двічі здобула головну нагороду на мистецькому конкурсі "Співочих зірок завтрашнього дня".

Слухаючи прекрасного голосу Лесі, мені чомусь зникли з-перед очей декорації сцени, а навіть і сама сцена й уся публіка, яка вслухувалась у кожен звук, що м'якими хвилями спливав на неї, і привиділись мені неозорі простори далекого Саскачевану, того самого Саскачевану, про який десять років тому казав мені британський баронет Шербрук-Бенкс: — Саскачеван? Таж не українська країна...

Знавцям географії України, очевидно, не відома така провінція нашої незабутньої батьківщини, але я мушу признатися, що все моє знання географії України таки перевищив достойний британський шляхтич і ветеран двох світових воєн. У цьому я переконався, коли химерна доля закинула мене в околиці між Гадсон Бей Джонкшин і Принс Альберт, де не тільки хвиляста пшениця, шумливі потічки й золоте сонце, що ласкаво лле потоками тепла із синього неба, але, що головне, самі люди так дуже нагадують прекрасну країну з-за семи морів, з-за семи гір і з-за семи рік...

Саме містечко Принс Альберт, яке так нагадує і Варяж і Белз у Західній Україні. Чудове містечко і славне не тільки тому, що дало Канаді її теперішнього прем'єр-міністра, але й тому, що дало Україні й Канаді саме нашу Лесю, якої голос таки, — хоче цього хто, чи ні, — наводить на згадку нашого рідного, українського соловейка.

Коли ж востаннє впала додолу занавіса в пишному "Роял Александра Театрі" і я сидів напроти Лесі Зюбрак, в очі якої мішалась втома з відблисками вдоволення (а який мистець не був би вдоволений після такого ентузіастичного вітання захопленою публікою?), та слухав її дзвінкого голосу, — мені часами не хотілось вірити, що Леся — аж у третьому поколінні уродженка Канади, — а так добре володіє рідною українською мовою.

Леся менше говорила про свої успіхи на канадській сцені, а більше про враження з недавніх виступів у Філадельфії та Нью-Йорку.

— Це було для мене величезне переживання. Я ще дитиною була, коли в нас у Канаді появилась

уперше Марія Сокіл. І я й сьогодні заворожена її особою. Тому з великим зворушенням прийняла я запрошення д-ра А. Рудницького виступити на концертах у двох великих українських осередках США. Скажу вам правду (Леся нахилиється і каже майже шепотом): мені страшенно хотілось, щоб мене послухала саме Марія Сокіл...

Цікаво: Лесю слухали десятки передових музичних критиків Канади, десятки великих статей і рецензій появилось про неї в канадській пресі за останні три роки, могло б здаватись, що про її талант сказано все, що можна було сказати. Але ні. Їй, як справжній українській співачці, більш усього залежить на думці другої української співачки, яка слухатиме її не тільки досвідченим вухом музикознавця, але й ширим серцем української людини.

Я з особливим зворушенням стискав Лесину руку. Вона ж бо глибоко шанує українську людину. А на світі немає нічого кращого від української людини. Звідкіля б вона, людина ота, не була: з широких степів, із підкарпатських просторів, із безкрайого Саскачевану, ба, взагалі звідкіля б то вона не була!

Родина Лесі Зюбрак: мати, батько, які народилися вже в Канаді, і дід (промовляє).

А з ще більшою пошаною хочеться мені схилити голову перед Лесиними батьками, перед українськими піонерами, які в незвичайно важких умовах життя в тодішній Канаді, за умов важкої праці і злиднів піонерського життя зуміли виховати дітей своїх на ширих українців...

Леся оповідає про зустріч із українськими журналістами у Філадельфії й Нью-Йорку. Оповідає з особливою сердечністю і радісним блиском в очах. Так і видно, як наповнює її гордістю те, що, крім усіх журналістів, яких їй довелося зустрічати, також і українські журналісти погугорили з нею про мистецтво, про музику, про все те, що таке дороге Лесиній душі і серцю.

Один із канадських музичних критиків сказав про неї, що "вона виконує все справді найкраще". І він не одиникий. Коли б переглянути тільки побіжно десятки музичних оглядів за короткий час Лесиної співачкої кар'єри, можна б пізнати справжню вартість нашої співачки з усіх тих найвищих похвал, яких не щадили їй музичні знавці від Монреалю по Вікторію на березі Тихого океану.

Ми говоримо далі про її виступи в канадському радіо, де вона здобула собі неабияку популярність, як виконавець однієї з найпопулярніших музичних програм "Пісні мого народу", про її близьке турне по Канаді, про її ближчі та далішні плани, і ось несподівано зростається думка:

Ви знаєте, Лесю, що наша славна Капеля бандуристів вибирається у світове турне, щоб пронести українську пісню і добре українське ім'я по цілому світі. Мені здається, що ми всі повинні б їм у тому шляхетному намірі допомогти.

Леся дивиться мені прямо ввічі й каже:

А як я могла б допомогти?

А що, коли б ви влаштували свій концерт, із якого весь прибуток пішов би на користь Капелі?

Глибокі очі запалюються ентузіазмом.

Перший барон Литтон, англійський письменник Е. Дж. Болвер-Литтон казав: "Ніщо не є більш заразливим від ентузіазму, він рухає з місця каміння, він заворожує дикунів; ентузіазм це геній широти, і правда не могла б досягнути перемоги без нього..."

Гаразд, каже Леся. Хай призначать дату і я співатиму...

Я був приголомшений такою спонтанною відповіддю. Довгу хвилину я дивився на дівча, що сиділо переді мною, і мені бозна котрий раз у житті хотілось схилити голову перед прекрасною українською людиною, яка за всіх обставин, у всіх часах залишається такою незмінною, єдиною...

І в тому моменті мені чомусь пригадався незабутній друг Богдан Ігор Антонович, і ніби причулось:

Антонич був колись хрущем
і жив колись на вишнях,
на вишнях тих, що їх оспівував Шевченко...

І мені здалося, ні, я напевно дізнався, що навіть саскачеванські верби могли б зацвісти білим цвітом, а згодом іще зачервоніти великими соковити-

ми вишнями, коли б їх ogrіла люб'язна опіка української людини.

Хто казав що в Канаді не співають українські солов'ї? Хай поїде до Саскачевану. Аж у вухах лящатиме йому від переливів солов'їних!

Неправда, дорога Лесю?

Леся Зюбак виконує українські пісні на канадській національній виставці в Торонті

ЗМІНА МІСЦЯ ДРУКУ НАШОГО ЖУРНАЛУ

Як відомо нашим читачам, останні пару років "Нові Дні" друкувались у друкарні "Поліш Алліанс Пресс", хоч склад робився на власному лінотипі. Відомо нашим читачам і те, що лінотипа я купив тільки тому, що не було де друкувати — певна частина нашої еміграції, яка мала в своїх руках усі друкарні в Торонті, просто намагалася цим помогти "Новим Дням" "скоропостижно вмерти".

Купівля лінотипа, рент приміщення для нього, олово, ремонт і всякі інші додатки коштували чимало грошей, а до того власна машина ще й вимагала витрати часу на неї. Отже, я шукав нагоди збути це своє "підприємство". Така нагода трапилась, коли нову українську друкарню "Київ" перебрали в свої руки фахівці-друкарі: компанія "Київ" купила в мене лінотипа, шрифти і все інше устаткування і зобов'язалася друкувати мені журнал. У кінці травня ми підписали контракт на купівлю-продаж і на друк журналу протягом двох ро-

ків. Отже, небезпеки жодної нема — журнал виходитиме нормально.

Ця внутрішня реформа не тільки не погіршить справи, а навіть поліпшить, бо це розв'язує мені певну суму грошей, укладену в реманент, який у дуже малій мірі використовувався, і — що важить ще більше — заощадить мені час. Вартість друку залишилась та сама. Є надія в скорому часі урізноманітнити шрифти (друкарня вже замовила деякі нові шрифти), що поліпшить зовнішній вигляд журналу.

Доводжу до відома наших читачів про ці зміни, бо журнал же видається за їх гроші, лінотип купувався також за їх гроші, то знати їм це треба.

Знаю, що багатьох читачів турбуватиме: мовляв, Волиняк знову залежатиме від когось, знову не матиме волі й певности. Вірю, що все буде гаразд — сучасні власники друкарні "Київ", здається мають намір на своїх машинах робити не політику, а гроші. А це дуже добра ознака. Врешті, я маю контракт на два роки.

НОВІ ДНІ, ЧЕРВЕНЬ, 1958

Через ці всі перетурбації і затримався вихід травневого числа "Соняшника" і червневого числа "Нових Днів". На це все витрачено чимало часу, бо були ще й інші купці в мене.

Тих авторів і читачів, яким я вчасно не відповів, прошу вибачити — сподіваюсь у майбутньому мати змогу бути акуратнішим.

П. Волиняк

РЕЦЕНЗІЇ:

Ніна Мудрик - Мриц. "Світанки й сумерки". Збірка коласанок. 1958, Торонто, Канада - Клівленд, США. Накладом авторки. Стор. 31. Ціни не визначено.

Зміст цієї доладно виданої книжечки такий: 1. Рання зірничка; 2. Ранок; 3. Дитяті; 4. Княжна Дрімота; 5. Бігла мишка; 6. Ти-ни-ни; 7. Зірка; 8. Вечір; 9. Люлі-люлі; 10. Нічка. До кожної з цих коласанок додано гарно виконаного малюнка на цілу сторінку та ноти.

Видання це треба було б щиро привітати, та... коли б не отой правопис і мова! Авторка пише: "Рання зірничка", цілком поправно, але в наступному рядку вже "ранная". Повна форма прикметника цілком припустима, та все й ця форма належить до м'якої відміни. Отже треба: "ранній" (стор. 4). Тут же "го ж і личка". Проте, може, "гожі" вжито, щоб додержати розміру, як і провінційне "шоби" на стор. 18. Чи варто заводити в нашу мову слово "злоті"? "Заплела, мов гичку, кучері в косичку злоті всі" (стор. 4). "Листячко злоте..." (стор. 10). Там же: "... Княжні Дрімоті стежки встеляло", Такої форми давальний відмінок жіночого роду прикметників літературна мова не знає. Треба: "Княжні Дрімоті". На тій же стор.: "Замкнув повіки". Цілком чужий вислів.

Чи є різниця між словами "засипляти" й "засинати"?

Авторка (аж лячно писати!) не боїться вживати апострофа. Уживаний поправно в словах "в'язку", "м'якенько", "хлоп'ятко", "хлоп'яткова" (доля) тощо мав би бути і в слові "пір'ячко" (стор. 8). Авторка вживає також слова "жмінка" (стор. 6). Далеко поширеніше слово "жменька". На стор. 14: "... пісеньки йому співати..." "співати пісень". На стор. 22: "Запала темна нічка... ліхтарі і розвісила... ген високо у горі". Тут прислівника "угорі" пишемо вкупі.

Ці, думаємо, недогляди легко виправити в подальших виданнях.

Всі твори збірки написано з великою любов'ю до дитини. Ця книжечка, безперечно, стане в пригоді матерям, особливо молодим. Адже, ці молоді матері, може, не чули вже від своїх неньок тих гарних коласкових, що так пестили наше дитинство.

В. Ірпінський

З МІСЦЕВОГО ЖИТТЯ

ВЕЧІР ПАМ'ЯТІ СИМОНА ПЕТЛЮРИ В ТОРОНТІ

З нагоди 32 роковин смерті провідника української національної революції і головного отамана НОВІ ДНІ, ЧЕРВЕНЬ, 1958

військ і фльоти Української Народньої Республіки Симона Петлюри демократичні українські організації влаштували жалібні збори в одній із залів православної громади.

На цьому вечорі полковник В. Філонович виступив із спогадами про процес Шварцбарда, убивника Симона Петлюри, потім відбувся жалібний концерт, у якому взяли участь хор під диригуванням Ю. Головка та солісти Л. Ганушак, Г. Ярошевич, І. та П. Черняки, а також театральна група "Рампа" під керівництвом Р. Василенка.

З деклямаціями виступали також і учні української школи.

Спогади В. Філоновича, який був учасником судового процесу (свідок) були дуже цікаві, багато було подано такого матеріалу, який для більшості слухачів, особливо для новоприбулих із центральних областей України, був цілком невідомий. Наприклад, доповідач подав, що Львівський Союз українських адвокатів, яким керував тоді д-р Д. Левицький, відмовився взяти участь у підготуванні матеріалів для процесу. Тому у паризькій судовій комісії, яку створили українці, лишилися самі емігранти з Наддніпрянщини. Доповідач подав також чимало фактів, як білі й червоні росіяни на спілку з жидами робили все, щоб виправдати вбивника С. Петлюри.

Концерт пройшов, як звичайно: чогось нового можна було шукати лише у виступі "Рампи" та подружжя Черняків, бо Гр. Ярошевич, мабуть, усоте вже в Торонті проспівав "Гетьмани, гетьмани..." та "Ой Дніпре, мій, Дніпре"...

Р. Василенко з групою (Р. та В. Василенки, Н. Дмитренко та Дм. Романик) прочитали літературний монтаж Р. Василенка "Похорон", за основу для якого взято поему "Похорон друга" П. Тичини. Монтаж зроблено дуже вдало, твір високоемістий, з філософською основою і дуже пасував до теми вечора.

Літературний монтаж "Похорон" і своїм змістом, і мистецькою формою і якістю виконання стояв поверх звичайної еміграційної норми. Слухачі сприйняли його захоплено.

Не зважаючи на те, що в той же день націоналістичні організації відбували свято "чотирьох вождів" (коли вже ми дочекаємось свята хоч "десятьох вождів"?!), зала була переповнена.

У ЛІТЕРАТУРНОМУ КЛЮБІ "КОЗУБ"

Протягом останнього місяця в "Козубі" відбулось цілий ряд вечорів: авторський вечір поетки Віри Ворскло, веселий вечір за участю співаків Іраїди та Петра Черняків і піяністки Т. Прушинської та театральної групи "Рампа" під керівництвом Р. Василенка, доповідь В. Ревуцького "Образ Шевченка в найновіших українських драмах."

Дуже була цікава доповідь В. Ревуцького. Доповідач розглянув п'єси С. Голованівського "Поетова доля", Ів. Кочерги "Пророк" та Ю. Яновського "Молода воля", виявляючи слухачам всі додатні й від'ємні риси цих творів. Доповідач підкреслив, що тема Шевченка в драматургії ще майже не займана, особливо на еміграції.

На чергових вечорах "Козуба" буде заслухано

доповідь В. Грицука "Білоруський поет Богданович і українсько-білоруські літературні зв'язки", а також буде обговорено новий роман Ів. Багряного "Маруся Богуславка".

ПОСВЯЧЕННЯ ПРАПОРУ СУЖЕРО В ЛАШІН, КВЕБЕК

Відділ СУЖЕРО (Союз жертв російського комуністичного режиму) в одному з пригородів Монтреалю, Лашін, відбув посвячення свого прапору. У святі взяли участь православні священники о. прот. В. Слюзар та о. Касіян, голова гол. управи СУЖЕРО в Канаді О. Сосна та коло трьохсот осіб.

У концерті з цієї нагоди взяли участь артисти: Ю. Гайова, піаністка Люба Жук, В. Кисленко, С. Босий, Б. Квасницький та хор під керуванням І. Козачка.

Свято пройшло з повним успіхом, як політичним, так і мистецьким. Невеличкий відділ СУЖЕРО в Лашін (голова А. Білоцерківський) виявив тут свою працездатність та уміння організувати навколо себе українське громадянство.

КОНЦЕРТ МОСКОВСЬКОГО АНСАМБЛЮ ТАНЦЮ В ТОРОНТІ

9 й 10 травня відбулося в Торонті три концерти танцювального ансамблю під керівництвом Ігоря Мойсеева. Це була найбільша мистецька подія в Торонті. Успіх — винятковий. Усі квитки у величезній залі Мейпел Ліф Гарден (14.000 місць) були випродані наперед. Танцюристів зустрічали й проводжали оваційно. Рецензії англомовні преси — захоплені...

Успіх, видимий, мистецький — повний. Невидимий, політичний, ще повніший. Москва робить "бизнес" політичний, а знаменитий нью-йоркський мистецький купець, жид Гурок, — фінансовий.

Явище це сьогодні цілком звичайне і нічого тут нового нема: так сьогодні уклалися політичні сили світу. Щось подібне відбувається майже щоденно.

Програма концерту різноманітна не лиш тематично, а й стилево. Більше того — вона різноманітна й національно: були танці народу-поневолевача (росіяни) і танці різних поневолених народів. У цій програмі можна було бачити всю страшну імперію: від Архангельська до Дунаю і від Вільна до Монголії.

Виконання досконале. Тут не може бути сумніву. Танцюристи — винятково талановиті. В артистів танцюють не тільки ноги, а й очі, і губи, кожна частина тіла і, якщо можна так висловитись, кожна частинка серця. Тут суперечка зайва, бо якщо ви сидите в першому ряду і простежите за артистом, що виконує сольо в білоруському танці "Юрочка", то вам відпаде бажання сперечатись з цього приводу.

Який танешь найкращий? Важко сказати: всі найкращі, кожен по-своєму. Але "коронним номером", все таки була українська танцювальна сюїта, названа загальною "Веснянки". Починається вона з веснянки і закінчується гопаком. У цьому танці маєте все — від найніжнішої лірики до найшаленішого темпераменту танку, з акробатикою

включно. Це — справжній гопак, за який нам можуть заздрити буквально всі народи світу.

Костюми витримані в стилі. Жіночі особливо: вони грають всіма кольорами веселки, від пастелевих тонів почавши і яскраво-сліпучими кінчивши. Чоловічі також стильні, але якісь сіруваті: бракувало синього й червоного кольорів.

Музика сюїти? Це компіляція з опер, оперет, пісень, танцювальної музики. Звучить це все чисто, переважно соняшно-оптимістично, радісно. Але тут не обійшлося без курйозів: на музику сюїти покладена жидівська печать поверховості, прилизаності, а інколи й нерозуміння філософської основи музичного твору. Прикладом такого нерозуміння, відсутності відчуття, може бути хочби факт уведення в сюїту (лірична частина) пісні "Стоїть гора високая". Такі помилки, як правило, робить лиш "українець жидівського походження", рідше росіянин чи малорос-просвітянин. Людина ж, яка вміє читати Хвильового, Яновського, Куліша чи Багряного й Осьмачку ніколи не утотожнить глибокої сонце-радісної лірики веснянок з безнадійною міщанською сумовитістю сльозоточивого романсу "Стоїть гора високая..."

Були ще й інші "несподіванки" в музиці. Починається концерт танцювальною сюїтою "Старі російські танці". Напружено вслухаюсь у музику. Щось знайоме прозвучало. Якесь ніби "своя мелодія". Напружую пам'ять і чую у зміненому такті:

"Ой гоп, ти-ни-ни,
Вари, жінко, лини..."

В іншому місці цієї ж "російської" сюїти я чую ще щось українське, але не можу впізнати, що саме.

Звичайно, навряд чи знайдеться в росіян пісня з такою чіткістю ритму і такою благородністю звучання, але все ж таки є чимало хороших російських пісень і так нахабно дурити глядача сором навіть жидам і росіянам! Це не мистецька сміливість, а таки справжнє нахабство. А показувати це в Торонті, таки виняткова глупота і першорядний політичний промах.

Кажуть, що Ігор Мойсеев — київський жид. Я не певен. Але диригент таки Самсон Гальперін. І цей величезний музичний недолік треба таки покласти на нього.

Успіх "Веснянок" — винятковий. Заля буквально німіє в окремих місцях танку, щоб потім вибухнути нестриманою овацією... Але...

Таки не можна без політики...

Признаюсь, що я політики на концерті не шукав. Вона сама мене знайшла. Я хотів тільки порозмовляти з артистами, довідатись, хто вони, відки, чи є між ними українці і як вони собі отам, в Україні, живуть-поживають.

Що ж може бути простішого? Піти за куліси по концерті, подякувати артистам і запитати їх деше! Пішов. Мене звичайно, не пустили. Швейцарі не могли справитись, то їм помагала поліція. Та я таки прорвався через кордон цих "непускайлів". Піймав двох дівчаток, почав з ними розмовляти, але з-за рогу коридору виринув якийсь височенний "дядя" (на сцені таких великих не було), грізно

подивився на моїх співбесідниць, вони принишкли і одна винувато запитала його:

— Кудам виходить?

“Дядя” мовчки, не дивлячись ні на них, ні на мене, показав рукою повз себе. Дівчата пішли, а я лишився...

На другий день, по денному концерті в суботу, я вартував біля автобуса. То був жах. То ганьба для тієї рабської московсько-більшовицької системи, а не посадка в автобус артистів, серед яких було чимало заслужених, з орденами й відзнаками. На дверях театру (всередині) стоїть “дядя”, який випускає “вільних громадян соціалістичної батьківщини”. На дверях автобуса другий “дядя” з чорними вусиками і в береті, який їх приймає, ніби в “Чорний Ворон”. Між дверима й автобусом ходить рябий з фіялковим носом черевань (жид) який цих “вільних громадян” оберігає “від впливу капіталістичного оточення” між дверима театру й автобусом. Ця небезпечна капіталістична територія тягнеться яких чотири метри... І ці чотири метри загрожують знищити “політичну невинність” радянського артиста!

Хто мав “приємність” їздити “Чорним Вороном” з Липок (ГПУ) в Лук’янівку (тюрма) в Києві, той знає отого череватого типа з фіялковим носом і червоними очима: він не змінився від 1933 року й по сьогодні!

— Будь ласка, підпишіть програмку! — звертається одна з наших читачок до артистки.

Дівчина хватає олівець і ставить знахідку якусь закарлючку. Наша читачка дивиться на неї й питає навздогін:

— А як же вас звати?

Артистка повертає голову, посміхається і говорить:

— Вера... — але в цей час на неї звертаються червоні очі власника фіялкового носа і артистка швидко зникає в автобусі, не сказавши прізвища.

Виходить друга група. Перестрівають симпатичну солістку Ольгу Твердохліб, яка в угоду “старшому братові” сьогодні іменується “Твєрдохлебова”. Дають їй програмку на підпис. Ольга вже взяла в руку олівець, і вже ладна підписати. Але знову: фіялковий ніс підбігає до артистки, штовхає її в плечі і грубо кричить:

— Іді, іді, Ольга!

І Ольга не пішла, а побігла...

Редактор “Молодої України” зумів таки підійти до вікна автобуса й питає:

— Чи є тут між вами українці?

— Єсть, тільки оні все роділись в Москві і по-українськи не говорят.

Словом, Москва й “рідна” партія ще й досі фабрикує “росіян українського походження”.

Дивлюсь я на це все з нудьгою та й вирішив розважитись трохи. Підходжу в перерві, коли артисти не виходили саме (їх випускали з театру, як і в’язнів до “Чорного Ворона” невеличкими групами) до “дяді” на дверях автобуса, який, як сам чув, добре говорить по-англійському і по-російському, і питаю:

— Скажіть, будьте ласкаві; у якому готелі ви всі зупинились?

Він довго дивиться на мене, не знаючи що сказати, а потім навмисне з поганим акцентом:

— Не панімаю!

Тут уже я не втерпів: посміхнувся іронічно і кажу:

— Удівітельно! І с яких же ето пор ви не панімаєте?

Дядя червоніє й одвертається.

Це не артисти вільної країни, а добре вишколені раби, які служать не мистецтву, а політиці рабовласницької імперії. В СРСР нічого не змінилось: влада своїх же людей боїться і їм ні на копійку не вірить. Це доказ, що імперія ще й досі стоїть на фундаменті з піску. І це добре. Поки так буде, то є надія, що вона завалиться.

П. Волиняк

КОРЕКТОРСЬКИЙ НЕДОГЛЯД

У ч. 100 (за травень ц. р.) в рецензії В. Стеблеця на збірник “В обороні віри” (стор. 29) у виразах “Не мню єреїв многих спасенними биті” і “...єреями по чину Мелхиседековому” складач (в обох випадках) замість “єрей” вискладав “єврей”... Не інакше, як наш складач має особливу симпатію до жидів... В усякому разі просимо читачів це місце виправити, бо це цілком спотворює зміст.

Редакція

СУЧАСНА ПОЕЗІЯ В УКРАЇНІ

Андрій МАЛИШКО

З НОВОЇ КНИЖКИ

Чуєш ти мене, друже і брате,
Всім я руку в путі подаю,
Щоб уміли завжди ми стояти
За народ, за Вітчизну свою.

Щоби збратані в битвах судьбою,
Набирались ми сили землі
І в майбутнє летіли з тобою,
Як в сталевім ключі журавлі.

А коли у ворожій погрозі
Хтось поранений буде в огні,
Ми підставимо крила в дорозі,
Як оті журавлі в вишині.

І сім’я наша дружня й крилата
Буде завжди стояти в бою
Так, як брат біля рідного брата,
За народ, за Вітчизну свою!

Ранком виходжу в луги необжиті,
Роси важкі на зеленій отаві,
Ніжки мої у нетоптанім житі,
Руки маленькі легкі і ласкаві.

Жито мені говорило уранці:

— Будь же на мене похожим, синочку,
Бачиш, мільйони колосся в багрянці,
Будь же, мов колос, не стій в одиночку!

Роси мені шепотіли важучі:
— Будь, як і ми, ти прозорим і чистим.
Промінь мені промовляв із-за тучі:
— Будь, як і я, ти завжди променистим.

Хвиля мені говорила Дніпрова:
— Вдачею будь невгамовний, кипучий...
Сивий Дніпро викликав на розмову:
— Дужим ти будь у житті, як Ревучий.

Слухаю шебіт я ночі короткої,
В снах солов'їних заснули сади.
Я не напивсь ще тієї солодкої,
Дніпре, мій Дніпре,
Твоєї води!

Знов я на землю дивлюсь неокраю,
Знов у людей і у себе питаю:
— Чи я проніс ту снагу і ту силу,
Хвилю Дніпрову, що кличе здаля,
Мужність, якою мене наділила
Рідна моя, незрадлива земля?

Рідна земля одвічає мені:
— Ти вже не раз походив у вогні
І в пожарищі в тривожні дні,
Падав і зводивсь ти в лютім двобою,
Вічно, як мати, була я з тобою.
І, якщо сили тобі нестало,
Я тобі знову ту силу давала.

Ти мій тривожний, іди у світи,
Я тобі дам і снаги й доброти!
Та не забудь ти роси у лузі,
Де тебе подруги ждали і друзі,
Чесним і вірним народи ти будь.
Йди і неси по тривожному світу
Душу, своєю землею зігріту.
Ти не забудь!
О ти ж не забудь!

Так і пішов я по білому світу,
Так і живу я по цім заповіту!

Penmans

ЖАДАЙТЕ!

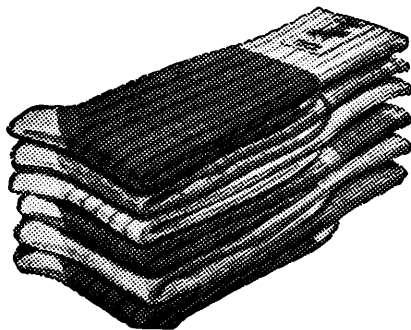
ПЕНМАНОВІ

РОБОЧІ СКАРПЕТКИ

ТРИВКІ
РОБОЧІ СКАРПЕТКИ

У широкому виборі
РОБОЧИХ СКАРПЕТОК
ПЕНМЕНС

найдете кожний стиль і
грубість, що вам потрібні.
Які з них ви не вибрали б,
буде це найкраще, що за
таку ціну можете купити.

ТЕЖ СПІДНЯ ТА ВЕРХНЯ БІЛИЗНА

СЛАВНА ВІД 1868 р.

WS10-4

Л. ПЕРВОМАЙСЬКИЙ

КОЛИ ПАДА— В ПУЩІ...

Коли падає в пущі смерека —
Озиваються гомоном гори,
Полонина зелена далека
І глибокі ізвори.

Коли ловчий оленя влучає —
На його передсмертне зітхання
Озивається в хащах безкрає
Непорушне мовчання.

А коли самотою нічною
Пісня в серці твоєму заб'ється,
Будь спокійний — на пісню луною
Цілий світ озветься.

Вал. ТКАЧЕНКО

ДОВГО ТИШИНА БУЛА...

Довго тишина
була в саду.
Дожидались нас
дерева стільки.
Із тобою я сюди іду —
Бачиш, гілка
хилиться до гілки.
Чуєш, заспівало
птаство враз.
Тонко вітерці
бринять листками.
Чарівний, налитий
сонцем час
Осипа нам плечі
пелюстками.
Не мовчи, мій друже,
у ході,
Хай у серці спокою
не буде.
Адже ми сьогодні —
молоді:
З саду нам весна
зайшла у груди.

НОВІ ДНІ, ЧЕРВЕНЬ, 1958

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

(Продовження із 2-ої стор. обкладинки)

зиваючи мене двічі Вашим приятелем, пишете, що "другий галичанин (п. М. Мох), у католицькому місячнику "Світло" боронив В. Вовк. Він також тріумфально писав..." і т. д.

"...Стаття криптоніма І. Б. М. в обороні згаданої вище авторки була в "Овіді", але я, пишучи полеміки, не зник ховатися за крипто-чи псевдо-німи, — і стаття в "Овіді" не моя, то я й не відповідаю за неї. Вповні погоджуюся з Вами щодо розуміння слів "сердешний" і "сердечний", але я мушу в цьому випадкові погодитися на твердження І. Б. М. (за винятком слова "сердешний").

З товаришським привітом

Ол. М. Мох

19, травня, р. Б. 1958.

Високоповажаний пане-колего,

друкую з Вашого листа все, що стосується мене і самої справи. Скажу від себе: мені дуже непріємно, що Ви вичитали якусь іронію в моєму виразі "приятель" поруч з Вашим іменем. Кажу дуже щиро, що не мав найменшого наміру іронізувати. Чого? Таж за кілька років нашого знайомства і добросусідських редакторських взаємин ні Ви мені, ні я Вам не сказали жодного поганого слова, жодної образи взаємної. Ми майже ні в чому не погоджуємось, маємо цілком відмінні погляди і смаки. І цілий свій вік їх обстоюємо так, як кожен з нас умів це робити. Ви мені справді приємний противник, бо Ви ніколи не фальшуєте, а говорите завжди те, що думаєте. Прийміть у випадку зі мною.

Отже: іронії в мене не було.

Щодо авторства статті в обороні В. Вовк. Каюсь! Сопришив! Не міг розшукати тієї статті і написав, що вона Ваша і була в "Світлі". Просто забув, що вона підписана І. В. М., а не О. Мох.

Приймаю до уваги, що та стаття Вам не належить і Ви за неї не відповідаєте. Прощу вибачити за помилку.

З щирою повагою

П. Волинняк

Нашому читачеві з Торонта, якій прислав листа про святкування сорокріччя Української Православної Церкви в Канаді, яке розпочато в Торонті візитацією митрополита Іларіона і цілим рядом врочистостей.

Вашого листа ані не видрукую, ані не використаю, бо він анонімний. Думки Ваші вважаю цілком правильними. Є тільки одне недобре: Ваш намір загрибати жар чужими руками — нехай, мовляв, Волинняк підставить свою голову, а я собі посиджу в холодошці! Саме через таку настанову багатьох новоприбулих і відбуваються у нас часто примітивні імпрези. Чого ж тоді нарікати? Треба закачати рукави і братися до роботи.

Нічого про ті святкування я писати не буду, бо я був там тільки як звичайний парафіянин: ніхто мене туди як редактора не клкав, то я навіть і не знаю, чи смію я про те все висловлюватись.

Високопреосвященніший митрополит Іларіон обіцяв мені написати спеціальну статтю про нашу церкву в Канаді. Намагався я замовити таку статтю і голові консисторії, о. д-рові Савчукові, але він відмовився її написати.

Це все, що я в цій справі можу сказати і зробити.

П. Волинняк

У СПРАВІ КУПІВЛІ Й ПРОДАЖУ РЕАЛЬНОСТЕЙ

звертайтесь

до

ЄВГЕНА ЯРОВЕНКА

представника

найбільшого українського бюро продажу

реальностей

R. CHOLKAN

Real Estate Ltd.

527 Bloor St. W.

Toronto, Canada

LE2-4404

ГОТЕЛІ — КАМ'ЯНИЦІ — ДОМИ

— ПІДПРИЄМСТВА

DARC

PHOTO
SALON

DARC

PHOTO
SALON

DARC

PHOTO
SALON

Д
А
Р
К

Модерне фотографічне студіо в Чикаго, славне мистецтвом між своїми й чужими.

2059 W. CHICAGO AVE.

CHICAGO, ILL.

NAymarket 1-2254

Mr. A. Chudiak, 965
19940 Goddard Ave.,
Detroit, 34, Mich. U.S.A.

ДВІ ВОДИ

Sunnyside Beverege

1068 QUEEN ST. W.

Tel. LE 2-1316.

Виробляє всякі роди води. Вимагайте у своїх крамницях.

Довозимо додому для всяких родинних свят тощо.

Підтримуйте українське підприємство.

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ
В ТОРОНТІ

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охітва

Продаємо добре, чисте вугілля, маємо на складі тверде вугілля, а також різне вугілля до стовкера і бловера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугу.

Замовлення слати:

SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarboro
Junction — Tel.: AM 1-1371

Чи Ви вже читали

ПОПІЛ ІМПЕРІЙ

Юрія Клена?

Зпоміж 75 українських книжок, виданих минулого року в Канаді, УВАН відзначила "Попіл імперій"

як "найвизначнішу книжку 1957 року".

▲ Добрий папір

▲ Тверда оправа

▲ 352 сторінки

▲ Ціна: 3.65 долара

Замовлення скеровувати на адресу:

JURIJ KLEN FOUNDATION

575 Queen St. W. — Toronto, 2-B, Ontario, Canada.

Вийшла з друку III-тя книга
"В ОБОРОНІ ВІРИ"

Видання Українського Православного Братства св. Володимира в Торонті. В книзі є праці таких авторів: архієпископа Михаїла, проф. І. Власовського, проф. В. Іваниса, проф. С. Килимника, богослова О. Вороніна, інж. В. Пастернака, Т. Хохітви та подані матеріали з життя Українських Православних Церков у світі.

Друкована на доброму папері, розмір — вісімка, стор. 154. Ціна: один долар з персилкою.

UKRAINIAN ORTHODOX
BROTHERHOOD OF ST. VLADIMIR

Замовлення просимо надсилати на адресу:

404 Bathurst St.,

Toronto, Canada

ВЧИТЕЛІ, БАТЬКИ, СВЯЩЕНИКИ!

Забезпечте своїх дітей до нового навчального року гарними сучасними підручниками. Замовляйте вже сьогодні:

1. Л. Деполович

БУКВАР

Четверте поправлене видання

за редакцією, змінами та доповненнями П. Волиняка. Буквар має 100 сторінок друку великого формату (10 x 7 цалів, більший від читанок), має гарний великий і виразний шрифт, друкований на гарному папері, гарні рукописні шрифти, багато ілюстрований, добре методично складений, свіжі та якісні тексти.

Ціна — \$1.20.

2. П. Волиняк

БАРВІНОК

Друге поширене видання

читанка для 2-ї класи, 108 сторінок. Ціна — \$1.10.

3. П. Волиняк

КИЇВ

читанка для 3-ої кл., 112 стор.

Ціна — \$1.25.

4. П. Волиняк

ЛАНИ

Друге поширене видання

читанки для 4-ої кл. — 116 стор. — Ціна — \$ 1.25.

5. П. Волиняк

ДНІПРО

читанка для 5-ої класи, сторінок 112. Ціна — \$1.25..

Усі читанки багато ілюстровані, мають нові літературно досконалі тексти, написані сучасною літературною мовою та сучасним правописом, мають багато контрольних запитань та завдань для самостійної праці учня.

Замовляйте безпосередньо з видавництва, школи одержать знижку від 20 до 35 відсотків (залежно від кількості примірників і способу розрахунку).

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВІШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ

ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ

ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.

Phone: RO. 9-7193